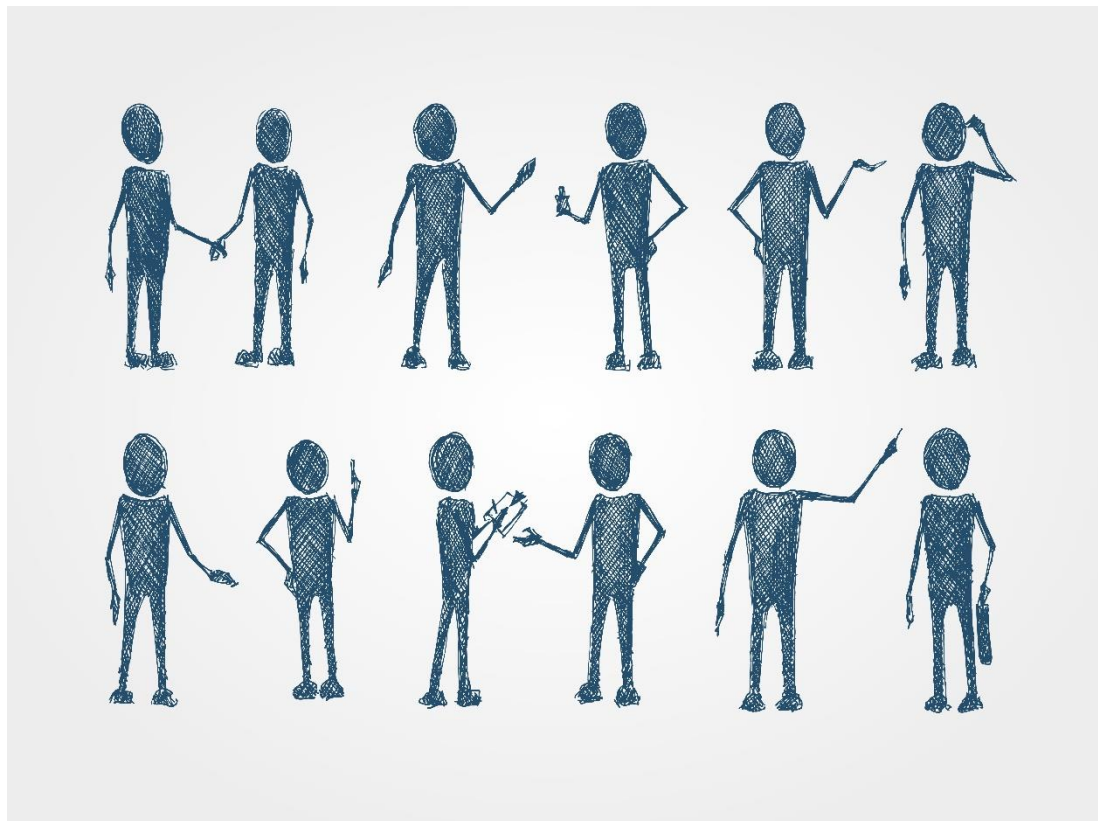

Leading by stepping back or standing shoulder to shoulder?

De relatie tussen gemeenten en Right to Challenge initiatieven

Masterthesis van Iris Jansen

Utrecht, 5 juli 2017

Iris Jansen

irisj1993@gmail.com

Studentnummer: 5705843

5 juli 2017

Masterthesis – Sociology: Contemporary Social Problems

Thesisbegeleider: drs. Stefan Soeparman

Tweede lezer: drs. Joram Pach

Stage organisatie: KWINK groep

Stage begeleider: Janine Mulder

Universiteit Utrecht

Faculteit sociale wetenschappen

Afdeling sociologie

Sjoerd Groenmangebouw (2e verdieping)

Padualaan 14

3584 CH Utrecht

Voorwoord

Beste lezer,

In het begin van dit jaar werd geadviseerd een scriptiethema te kiezen waar je hart ligt. Vijf maanden aan één thema werken is lang. Ik kan u verzekeren dat na ruim vijf maanden ik de relatie tussen gemeenten en burgers binnen Right to Challenge initiatieven nog steeds fascinerend vind. Nederland kent zoveel bijzondere initiatieven en nog meer bijzondere mensen die zich sterk maken voor deze initiatieven. Ik heb mijn scriptie dan ook met enthousiasme, nieuwsgierigheid en plezier geschreven.

Deze scriptie zou niet tot stand zijn gekomen zonder een aantal belangrijke mensen. Ten eerste wil ik alle respondenten bedanken voor hun mooie en interessante verhalen. Ik vond het een eer inkijk te hebben gekregen in het leven en de werkzaamheden van de respondenten. Daarnaast wil ik mijn stagebegeleider Janine Mulder bedanken voor de brainstormsessies en fijne gesprekken.

In het speciaal wil ik mijn thesisbegeleider Stefan Soeparmen bedanken voor zijn geduld, aanstekelijke enthousiasme en kilo's interessante boeken. Na de scriptiebijeenkomsten zat ik vol ideeën en energie om verder te gaan. Ik had mij geen fijnere begeleider kunnen wensen.

Tot slot wil ik mijn ouders, zusje en mijn vriend Nicolaas bedanken. Ik ben jullie onbeschrijfelijk dankbaar voor de bemoedigende woorden, hulp en het eindeloze geduld.

Rest mij niets anders dan u veel leesplezier te wensen.

Iris Jansen

Utrecht, 5 juli

Samenvatting

In de huidige maatschappij ligt de nadruk op actief burgerschap oftewel burgers die *doen* en de handen uit de mouwen steken. Kenmerkend aan deze initiatieven is dat ze vaak *bottom up* ontstaan, waarbij een groep burgers het heft in eigen handen neemt bij het oplossen van specifieke problemen. Zij zetten zich op tal van terreinen in waar problemen zich manifesteren: van leefbaarheid tot zorg. Dit past binnen de bredere ontwikkeling van de participatiesamenleving waarbij de overheid zich terugtrekt en burgers de ruimte krijgen eigen verantwoordelijkheid te nemen. Dit sterke beroep op de burger wordt door de overheid gezien als de oplossing voor de (financiële) onhoudbaarheid van collectieve voorzieningen en als de oplossing voor diverse maatschappelijke problemen.

Een concreet kader waarin de andere rolverdeling tussen de overheid en burgers zichtbaar wordt, is binnen Right to Challenge. De kern van Right to Challenge is dat een groep burgers een publieke taak van de gemeente kan overnemen wanneer deze burgers denken dit anders, beter of goedkoper te kunnen organiseren. Deze nieuwe rolverdeling veronderstelt ook andere verhoudingen in de samenwerkingsrelatie tussen de overheid en burgers. Deze relatie is ingewikkeld door schurende logica's tussen de leefwereld en systeemwereld. Echter een goede relatie is van cruciaal belang voor het slagen van burgerinitiatieven. Dit afstudeeronderzoek richt zich daarom op de relatie tussen gemeenten en burgers binnen Right to Challenge initiatieven. Daarbij wordt het volgende doel geformuleerd:

Het doel van dit onderzoek is om aandachtspunten te identificeren in de relatie tussen de gemeente en de burger binnen Right to Challenge initiatieven.

Vanuit de literatuur worden in dit onderzoek aandachtspunten geïdentificeerd die mogelijk van belang zijn binnen de relatie tussen de gemeente en burgers. Het is belangrijk dat de gemeente *betrokken* is bij het initiatief en *aandacht* voor het initiatief heeft. Ook is het belangrijk dat de gemeente het initiatief *support* en *ondersteunt*. Tot slot is het belangrijk dat de relatie wordt gekenmerkt door *gelijkheid* en *wederkerigheid*. De concepten dienen in dit onderzoek als *sensitizing concepts*, waardoor de concepten de analyse begeleiden en ruimte laten om vanuit het empirisch materiaal scherpere 'lenzen' te vormen (Blumer, 1954).

In totaal zijn negen Right to Challenge initiatieven bestudeerd, verspreid over Nederland. Binnen de initiatieven zijn semigestructureerde interviews afgenomen met initiatiefnemers (burgers die een initiatief organiseren) en betrokken ambtenaren. In totaal zijn eenentwintig respondenten geïnterviewd.

Uit de interviews bleek dat de aandachtspunten zoals geformuleerd in de theorie, de data niet voldoende beschreven. Daarom is de data beschreven aan de hand van de thema's: verbinden, informalisering en ondersteuning. Uit dit onderzoek komen de volgende resultaten naar voren. Ten eerste is voor initiatiefnemers en betrokken ambtenaren *verbinden* belangrijk waarbij een balans tussen enerzijds loslaten en anderzijds controleren wordt gezocht. Dit wordt ook wel het samenspel genoemd. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat met name initiatiefnemers *informele processen* belangrijk vinden in de relatie met de gemeente. Op het gebied van *ondersteuning* blijkt een breekijzer voor zowel de initiatiefnemer als de betrokken ambtenaar van cruciaal belang te zijn voor de continuering van het initiatief. Tot slot wordt door alle respondenten de meerwaarde van Right to Challenge omschreven.

De belangrijkste conclusie uit dit onderzoek is dat binnen Right to Challenge het blijvende samenspel tussen initiatiefnemers en de gemeente meerwaarde heeft. In antwoord op de titel moet de overheid dus geen stap terugzetten ('*stepping back*'), maar schouder aan schouder ('*shoulder to shoulder*') met de initiatiefnemer gaan staan. Daarbij zien initiatiefnemers – net als betrokken ambtenaren - mogelijkheden tot verbetering.

Vervolgens wordt gereflecteerd op de scriptie en afgevraagd wat de nadruk op burgerinitiatieven binnen de participatiesamenleving betekent voor de lokale democratie. Het belangrijkste punt is dat focus op burgerinitiatieven niet enkel positief is, aangezien burgerinitiatieven vaak niet representatief zijn en de vraag kan worden gesteld in hoeverre initiatieven duurzaam zijn.

Uit deze bevindingen en de reflectie vloeien een viertal aanbevelingen voort. Ten eerste is het belangrijk *checks and balances* te installeren rondom Right to Challenge om representativiteit en inclusiviteit te borgen zodat breder draagvlak en fundament kan ontstaan in de lokale samenleving. Ten tweede is het belangrijk een contactpersoon met de juiste competenties op de goede plaats binnen de gemeente te borgen. Ten derde moet Right to Challenge breed in de gemeente gedragen worden. En tot slot is het belangrijk dat betrokken ambtenaren actief meedenken.

Inhoud

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
INHOUD	6
1. INLEIDING	9
1.1. PROBLEEMSTELLING EN DOEL VAN HET ONDERZOEK	12
1.2. VRAAGSTELLING	12
1.3. WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	13
1.4. MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	13
2. THEORIE	14
2.1. ACTIEF BURGERSCHAP	14
2.2. MACRONIVEAU: BURGERSCHAPSCONCEPTIES	15
2.2.1. <i>Liberale conceptie</i>	15
2.2.2. <i>Communitaristische conceptie</i>	15
2.2.3. <i>Republikeinse conceptie</i>	16
2.2.4. <i>Neo-republikeins burgerschap</i>	16
2.2.5. <i>Burgerschapscconcepties en Right to Challenge</i>	17
2.3. MESONIVEAU: DRIE GENERATIES BURGERSCHAP	17
2.3.1. <i>Eerste generatie burgerschap</i>	17
2.3.2. <i>Tweede generatie burgerschap</i>	17
2.3.3. <i>Derde generatie burgerschap</i>	17
2.3.4. <i>Drie generaties burgerparticipatie en Right to Challenge</i>	17
2.4. MICRONIVEAU: BURGERSCHAPSTYPEN EN KENMERKEN VAN INITIATIEVEN	18
2.4.1. <i>De vierdeling van burgerschapstypen</i>	18
2.4.2. <i>Burgerschapstypen en Right to Challenge</i>	19
2.5. AANDACHTSPUNTEN IN DE RELATIE	20
2.5.1. <i>Aandachtspunten voor beide burgerschapstypen</i>	20
2.5.2. <i>Aandachtspunten in de relatie tussen de buurtbouwer en de ambtenaar</i>	20
2.5.3. <i>Aandachtspunten in de relatie tussen de projecttrekker en de ambtenaar</i>	21
2.6. SYSTEMATISCHE REVIEW	22
2.6.1. <i>Verantwoording aandachtspunten</i>	22
2.6.2. <i>Bewegingsruimte en aandacht</i>	23
2.6.3. <i>Support en ondersteuning</i>	24
2.6.4. <i>Gelijkheid en wederkerigheid</i>	24
2.6.5. <i>Sensitizing concepts</i>	25
3. METHODE	26
3.1. VOORONDERZOEK	26

3.2.	ONDERZOEKSGROEP	26
3.3.	ONDERZOEKSMETHODE	27
3.4.	ONDERZOEKSPROCEDURE	28
3.5.	BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	29
3.6.	OPERATIONALISERING	29
3.6.1.	<i>Bewegingsruimte en aandacht</i>	30
3.6.2.	<i>Support en ondersteuning</i>	31
3.6.3.	<i>Gelijkheid en wederkerigheid</i>	32
3.7.	<i>Analyse</i>	32
4.	RESULTATEN	34
4.1.	RIGHT TO CHALLENGE	34
4.1.1.	<i>Het kader Right to Challenge</i>	34
4.1.2.	<i>Meerwaarde van Right to Challenge</i>	34
4.1.3.	<i>Kritische kanttekeningen bij Right to Challenge</i>	36
4.2.	AANDACHTSPUNTEN	38
4.2.1.	<i>Aanpassingen conceptueel model</i>	38
4.2.2.	<i>Verbinden</i>	39
4.2.3.	<i>Informalisering</i>	44
4.2.4.	<i>Ondersteuning</i>	48
5.	CONCLUSIE	51
5.1.	ERVARINGEN RELATIE INITIATIEFNEMERS EN GEMEENTE	51
5.2.	MEERWAARDE RIGHT TO CHALLENGE	53
6.	BELEIDSREFLECTIE	54
6.1.	DE PARTICIPATIEVE DEMOCRATIE	54
6.2.	GEVOLGEN VAN DE OMSLAG NAAR DE PARTICIPATIEVE DEMOCRATIE	54
6.3.	DE KRACHT VAN DE PARTICIPATIEVE DEMOCRATIE	55
6.4.	SPANNINGEN VAN DE PARTICIPATIEVE DEMOCRATIE	55
6.4.1.	<i>Representativiteit</i>	55
6.4.2.	<i>Duurzaamheid</i>	56
6.5.	DE TOEKOMST VAN DE PARTICIPATIEVE DEMOCRATIE	57
7.	BELEIDSAANBEVELING	58
7.1.	CHECKS AND BALANCES INSTALLEREN RONDOM RIGHT TO CHALLENGE INITIATIEVEN	58
7.2.	CONTACTPERSOON DIE DE LEEFWERELD EN SYSTEEMWERELD MET ELKAAR VERBINDT	59
7.3.	RIGHT TO CHALLENGE MOET GEMEENTE BREED GEDRAGEN	60
7.4.	ACTIEF MEEDENKEN	60
8.	DISCUSSIE	62
8.1.	STERKE PUNTEN	62

8.2.	BEPERKINGEN	62
8.3.	VERVOLGONDERZOEK	63
8.	LITERATUURLIJST	64
	BIJLAGE I. OVERZICHT STUDIES SYSTEMATISCHE REVIEW	69
	BIJLAGE II. BESCHRIJVING INITIATIEVEN	75
	BIJLAGE III. TOPICLIJST	79
	BIJLAGE IV. STELLINGEN	81
	BIJLAGE V. UITNODIGINGSMAIL RESPONDENTEN	82
	BIJLAGE VI. CODEERSHEMA	83

1. Inleiding

De schijnwerper staat op de burger gericht bij het oplossen van maatschappelijke problemen. De laatste jaren trekt de overheid zich steeds verder terug en ligt de ‘bal bij de burger’ (Tonkens, 2006). De overheid verwacht, verleidt en nodigt de burger uit een ‘actieve’ burger te zijn. Een actieve burger is bereid zich in te zetten voor het publieke goed vanuit de opvatting dat dit publieke goed ook in het eigenbelang is (Soeparman & Van den Brink, 2013). Bij dit welbegrepen eigenbelang speelt vaak ook de ideologische opvatting van de burger een rol. Burgers spannen zich in, omdat ze hart voor de buurt hebben.

Burgers nemen de uitnodiging om te participeren aan en zijn actief op het gebied van leefbaarheid, zorg, energie en gebiedsontwikkeling. Daarbij verenigen zij zich in ‘institutes van collectieve acties’ zoals burgerinitiatieven (De Moor, 2013, p. 6). Kenmerkend voor deze initiatieven is dat ze *bottom up* ontstaan, waarbij een groep burgers het heft in eigen handen neemt bij het oplossen van specifieke problemen (De Moor, 2013). Denk bijvoorbeeld aan burgerinitiatieven die een speeltuin inrichten of het groen in de straat onderhouden.

De recente politieke en maatschappelijke aandacht voor actief burgerschap kan worden begrepen vanuit breder historisch perspectief. Tot en met de jaren tachtig van de vorige eeuw was de overheid als verzorgingsstaat verantwoordelijk voor het oplossen van maatschappelijke problemen zoals armoede en werkloosheid. Burgers werden binnen dit stelsel beschermd door collectieve regelingen zoals de Werkloosheidswet (WW) en de vroegere Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) (Tonkens, 2006). Giddens (1998) wijst naar de assumptie onderliggend aan de verzorgingsstaat: de risico’s die burgers lopen zoals werkloosheid en ziekte, liggen buiten de macht van de burgers. Het is daarom niet solidair burgers af te rekenen op risico’s waar ze zelf niet of nauwelijks invloed op hebben. Vanuit normatief perspectief betekent dit dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft voor burgers te ‘zorgen’. Binnen dit stelsel past de ‘Marshalliaanse’ conceptie van burgerschap, oftewel ‘passief’ burgerschap. Centraal staan hierbij de rechten die burgers hebben en er is relatief minder aandacht voor de plichten die burgers hebben. Burgerschap staat in feite gelijk aan burgerrechten (Marshall & Bottomore, 1950/1992 in Van de Wijdeven, 2012).

In de jaren tachtig stuitte volgens Van Gunsteren (1998) ‘de verzorgingsstaat op haar grenzen’, waaraan verschillende oorzaken ten grondslag liggen. Zo kwam de solidariteit van de verzorgingsstaat onder druk te staan door de vraag in hoeverre collectieve arrangementen nog financieel betaalbaar en houdbaar waren (Meijs, Drenth, Kruijer & Van Vliet, 2013). In lijn met deze ontwikkeling was kritiek op de vergaande verstatelijking van het maatschappelijke middenveld (Van de Wijdeven, 2012). Niet de overheid, maar burgers zouden meer verantwoordelijkheid moeten krijgen. Daarnaast werd de

verzorgingsstaat overvraagd door de mondigere burger (Van de Wijdeven, 2012). Oftewel zoals Van den Brink (2002) signaleert: burgers bieden steeds vaker een kritisch weerwoord tegen bestuurders. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat de notie van passief burgerschap niet meer vanzelfsprekend is. Burgers hebben niet alleen rechten, maar ook plichten te vervullen binnen de samenleving. Het idee is dat het vervullen van deze plichten belangrijk is om ‘volwaardig’ lid van de samenleving te zijn (Van de Wijdeven, 2012; zie ook Kymlicka & Norman, 1994). Kortom waar burgerschap voor de jaren tachtig ging over het halen van rechten, verschoof de aandacht na de jaren tachtig richting de plichten die burgers hebben. Waar voorheen de discussie ging over *passief* burgerschap, is *actief* burgerschap nu onderwerp van gesprek.

De afgelopen vijf jaar ligt een nog grotere nadruk op actief burgerschap, zoals beschreven in de troonrede van 2013. In deze troonrede werd de transformatie van de verzorgingsstaat naar participatiesamenleving aangekondigd. Binnen deze samenleving worden burgers gevraagd eigen verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar leven en omgeving, waarbij de overheid zich terugtrekt. Dit sterke beroep op de burger wordt door de overheid niet alleen gezien als een oplossing voor de (financiële) onhoudbaarheid van collectieve voorzieningen door de economische crisis. Ook wordt het gezien als de oplossing voor maatschappelijke problemen zoals het gebrek aan sociale cohesie, asociaal gedrag, sociale uitsluiting en de kloof tussen overheid en burger (Tonkens, 2006). Oftewel, de gedachte is dat de rol van de overheid compacter kan worden, wanneer burgers de ruimte krijgen voor zichzelf te zorgen en voor anderen (ROB, 2012). Deze gedachte veronderstelt dat burgers *vanzelfsprekend* meer op de voorgrond zullen treden, wanneer de overheid terugtreedt.

De Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid (WRR) betwijfelt in een recent rapport of burgers vanzelfsprekend op de voorgrond zullen treden (WRR, 2017). De WRR stelt dat het beleid niet alleen rekening moet houden met het denkvermogen van burgers, maar ook met het doenvermogen. Het doenvermogen verwijst naar concreet in actie komen, wat voor een groot deel is vastgelegd in het karakter of de persoonlijkheid van mensen. De WRR laat zien dat hoewel mensen weten wat een goede keuze is, ‘mensen niet altijd handelen ondanks hun goede voornemens’ (WRR, 2017, p. 12). Met andere woorden burgers *weten* dat ze meer op de voorgrond moeten treden, maar de WRR (2017) laat zien dat dit weten niet altijd leidt tot *doen*.

De balans opmakend kan worden gesteld dat de huidige aandacht voor burgerinitiatieven als oplossing voor maatschappelijke vraagstukken kan worden geduid als een *herwaardering* van het thema (Verhoeven, 2010). Deze herwaardering is belangrijk te begrijpen, omdat het op macroniveau een andere verdeling van verantwoordelijkheden en taken tussen burgers en de overheid veronderstelt. Zoals hierboven werd beschreven trekt de overheid zich terug en wordt meer van het eigen verantwoordelijkheid van burgers verwacht. Deze nieuwe rolverdeling heeft implicaties op

mesoniveau bij het vormgeven van beleid omtrent burgerinitiatieven. Het beleid beïnvloedt vervolgens op microniveau de vindplaats, vormgeving en uitingsvormen van burgerinitiatieven.

Concreet komt de veranderende rolverdeling terug in de decentralisaties van bevoegdheden van de overheid naar de gemeenten. Gemeenten staan dichterbij de burger en zouden daarom beter in kunnen spelen op de behoeften van burgers. De Raad voor het openbaar bestuur (ROB) (2017) observeert in een eerste waarneming omtrent de decentralisaties dat de afstand tussen burgers en gemeenten kleiner wordt. In verschillende gemeenten staan wethouders en ambtenaren in contact met burgers binnen bijvoorbeeld adviesraden.

Een recent voorbeeld waarbij burgers en gemeenten nauw samenwerken is binnen het ‘uitdaagrecht’ oftewel Right to Challenge. De kern van Right to Challenge is dat een groep burgers een publieke taak van de gemeente kan overnemen wanneer deze burgers denken dit anders, beter of goedkoper te kunnen organiseren. Het recht komt oorspronkelijk uit de Engelse *Big Society* en is daar vastgelegd in *the Localism bill* uit 2012. In Nederland is dit recht sinds 1 januari 2015 door Tweede Kamer opgenomen in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). In de gemeente Utrecht lopen meerderen ‘challenges’. Zo hebben twee Utrechtse basketbalverenigingen de gemeente Utrecht uitgedaagd het onderhoud van de sporthal over te nemen. De verenigingen hadden geen vaste sporthal en daarnaast was de contributie hoog door de zaalhuur. Nu de verenigingen het onderhoud zelf organiseren kan de contributie naar beneden en is het financieel voordeliger voor de gemeente. Right to Challenge geeft op deze manier antwoord op de vraag naar meer innovatieve maatschappelijke ideeën. Daarnaast geeft het ruimte aan maatschappelijke partijen publieke taken op te pakken.

Het thema actief burgerschap en het geven van meer eigen verantwoordelijkheid aan burgers roept niet enkel positieve associaties op. De technische of pragmatische critici stellen de vraag of actief burgerschap haalbaar is. In de huidige samenleving wordt van de burger verwacht dat ze participeren in de vereniging, zorgen voor ouders en de speeltuin opknappen naast de werkzaamheden van een betaalde baan. De kans dat de burger wordt overvraagd is reëel (Specht, 2012). De WWR (2017) vult aan dat het belangrijk is dat de overvraagde burger hulp vraagt om de zelfredzaamheid te vergroten. Echter functioneert het doenvermogen onvoldoende wanneer de burger is overvraagd. Met andere woorden, juist wanneer het belangrijk is dat burgers hulp zoeken, lukt het ze niet om in actie te komen. Het gevaar om in een negatieve spiraal te raken, ligt op de loer

Vanuit normatieve of ideologische overwegingen wordt betwijfeld of burgers wel echt ‘eigen verantwoordelijkheid’ of ‘ruimte’ krijgen. De burger kan in de huidige maatschappij namelijk ook worden gezien als het beleidsinstrument van de gemeente, waarbij de burger publieke taken moet uitvoeren binnen de kaders van de gemeente (Specht, 2012).

1.1. Probleemstelling en doel van het onderzoek

Binnen de participatiesamenleving verandert de rolverdeling tussen overheid en burgers. De overheid trekt zich terug en van burgers wordt een zekere mate van zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid verwacht. Deze nieuwe rolverdeling veronderstelt ook andere verhoudingen in de samenwerkingsrelatie tussen overheid en burgers. De ROB (2017) liet zien dat de afstand tussen burgers en gemeenten kleiner wordt, wat een nauwe samenwerking impliceert. Right to Challenge kan worden beschouwd als een wettelijk verankerd arrangement met bijbehorende kaders waarin burgers en gemeente een (samenwerkings) relatie met elkaar aangaan.

De systeemwereld van gemeenten en de leefwereld van burgers worden gekenmerkt door verschillende logica's en drijfveren (Habermas, 1987; Van den Brink, 2013). Het vormgeven van een relatie tussen gemeenten en burgers blijkt daarom in de praktijk vaak problematisch te zijn. De WRR (2012) spreekt over 'schurende logica's van burgers en beleidsmakers'. Bestuurders en ambtenaren hanteren regels en kaders, welke niet passen bij de leefwereld van de burger. Daarnaast beschrijft Tonkens (2006) dat gemeenten moeite hebben met het uit handen geven van de macht: de 'decentralisatie paradox'. Dit betekent dat gemeenten burgers de vrijheid geven initiatieven uit te voeren, maar burgers daarbij niet de ruimte krijgen om invulling aan het initiatief te geven. Een goede relatie tussen gemeenten en burgers is van cruciaal belang voor het slagen van een initiatief (BZK, 2013). Dit afstudeeronderzoek richt zich daarom op de relatie tussen gemeenten en burgers binnen Right to Challenge initiatieven. Daarbij wordt het volgende doel geformuleerd:

Het doel van dit onderzoek is om aandachtspunten te identificeren in de relatie tussen de gemeente en de burger binnen Right to Challenge initiatieven.

Dit wordt gedaan door binnen negen Right to Challenge initiatieven de relatie tussen gemeenten en burgers te evalueren op basis van uit literatuurstudie gebleken criteria. Met andere woorden, welke aandachtspunten zijn belangrijk in de relatie en hoe ervaren gemeenten en burgers de wederzijdse relatie.

1.2. Vraagstelling

Beschrijvende vraag:

Welke aandachtspunten in de relatie tussen de gemeente en de burger worden door respondenten binnen Right to Challenge initiatieven als belangrijk geïdentificeerd?

Verdiepende vraag:

Hoe ervaren burgers en gemeente de onderlinge relatie in Right to Challenge initiatieven en hoe kan hun oordeel worden geduid met behulp van criteria die zijn afgeleid uit de literatuur over burgerinitiatieven?

Beleidsvraag:

Welke lessen kunnen gemeenten trekken uit de aandachtspunten in de relatie tussen de gemeente en de burger bij het vormgeven en de uitvoering van het beleid rondom Right to Challenge?

1.3. Wetenschappelijke relevantie

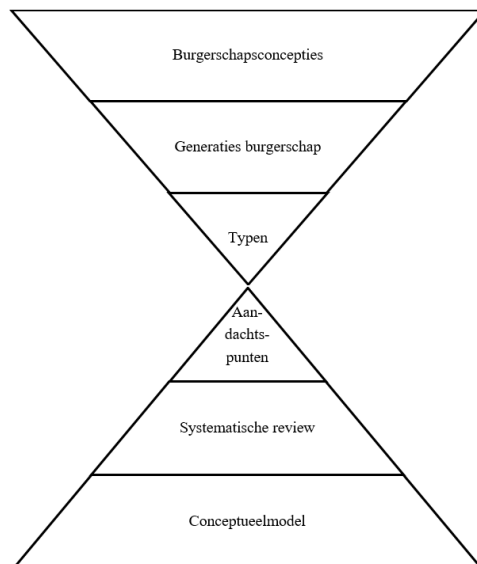
Het Right to Challenge is een wettelijk verankerd kader dat mogelijk de relatie tussen gemeenten en burgers beïnvloedt. In dit onderzoek wordt deze relatie onderzocht aan de hand van bestaande theoretische inzichten over de relatie tussen gemeenten en burgers. Het is vanuit theoretisch perspectief interessant te weten of reeds onderzochte aandachtspunten in de relatie nog steeds relevant zijn binnen een wettelijk verankerd kader zoals Right to Challenge.

1.4. Maatschappelijke relevantie

Binnen de participatiesamenleving moeten gemeenten en burgers regelmatig samenwerken bij het realiseren van initiatieven. Wanneer deze relatie onvoldoende verloopt is de kans aanwezig dat initiatieven niet gerealiseerd worden. Het identificeren van aandachtspunten is vanuit het perspectief van de burger belangrijk, zodat de kans groter is dat initiatieven zullen slagen. Vanuit het perspectief van de gemeente is het identificeren van aandachtspunten van belang, opdat daadwerkelijk maatschappelijke taken overgedragen kunnen worden.

2. Theorie

In dit hoofdstuk worden vanuit de literatuur aandachtspunten in de relatie tussen gemeenten en initiatiefnemers geïdentificeerd. In paragraaf 2.1 wordt het concept actief burgerschap gedefinieerd. Vervolgens geeft Figuur 1 schematisch weer hoe het theoretisch kader is opgebouwd. Eerst worden in paragraaf 2.2 vier burgerschapsconcepties uiteengezet, deze beschrijven verschillende visies over wat *goed* burgerschap omvat. Deze visies vormen op mesoniveau uitingen van burgerschap, oftewel de generaties burgerschap (paragraaf 2.3). Vervolgens wordt in paragraaf 2.4 op microniveau gekeken naar burgerschapstypen en hoe Right to Challenge hierbinnen past. Vanuit deze kenmerken worden in paragraaf 2.5 aandachtspunten beschreven voor de relatie tussen de gemeente en de initiatiefnemer. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een systematische review waarbij een vergelijking is gemaakt tussen de aandachtspunten in paragraaf 2.5 en twaalf evaluaties van initiatieven. Dit heeft geresulteerd in een definitief conceptueel model (paragraaf 2.6).

Figuur 1. Schematische weergave theoretisch kader

2.1. Actief burgerschap

Zoals in de inleiding reeds beschreven is de actieve burger bereid zich in te zetten voor het publieke goed, vanuit de opvatting dat dit publieke goed ook in het voordeel van het eigen belang is.

Dit betekent dat burgerschap een *activiteit* is, namelijk de activiteiten – ook wel initiatieven genoemd - die burgers uitvoeren voor het publieke goed (Van Gunsteren, 1998). Het ‘publieke goed’ wordt lokaal en per situatie door burgers gedefinieerd. Daarbij spelen verschillende motivaties een rol variërend van ‘de buurt beter maken’ tot het ‘gewoon leuk’ vinden in de buurt actief te zijn. Echter burgerinitiatieven komen niet tot stand in een politiek-maatschappelijk vacuüm, maar de initiatieven worden ‘continu gevormd en gestimuleerd door publieke instituties en professionals’ (Van de Wijdeven, 2012, p.63). Hierbij kan worden gedacht aan welke ruimte – in bijvoorbeeld tijd en middelen - burgers krijgen van bestuurders om initiatieven uit te voeren. De totstandkoming en

vormgeving van burgerinitiatieven moet daarom worden bestudeerd vanuit de wisselwerking tussen gemeenten enerzijds en burgers anderzijds (Van de Wijdeven, 2012).

2.2. Macroniveau: burgerschapsconcepties

Burgerinitiatieven worden beïnvloed door politieke en maatschappelijke ideeën. Grofweg kunnen drie soorten visies of burgerschapsconcepties worden onderscheiden: (1) liberaal, (2) communitaristisch en, (3) republikeins. Alle drie de concepties hebben een andere visie op burgerschap en participatie wat hieronder zal worden toegelicht (Van de Wijdeven, 2012). Vervolgens wordt door Van Gunsteren (1992) een vierde conceptie - de neo-republikeinse conceptie – geïntroduceerd, omdat de andere concepties de werkelijkheid niet meer zouden beschrijven. Hieronder worden de concepties uitgebreid beschreven.

2.2.1. Liberale conceptie

De liberale conceptie stelt de persoon met zijn persoonlijke wensen, ideeën en rechten centraal. Burgers richten naar eigen inzicht hun leven in en hebben daarbij vooral rechten en relatief weinig plichten. Dit kan worden gerelateerd aan het ‘passief’ burgerschap van Marshall, waarbij burgers voornamelijk hun recht ‘halen’ (Marshall & Bottomore, 1950/1992 in Van de Wijdeven, 2012). Binnen deze opvatting hebben burgers geen verplichtingen tegenover de maatschappij; het al dan niet participeren is een persoonlijke keus. Participatie is daarom niet zozeer een deugd, maar een noodzakelijke kwestie om stem te geven tegenover de overheid. Belangrijk binnen deze opvatting is dat burgers zich moeten conformeren aan de heersende wet- en regelgeving. Daarom is een grote diversiteit binnen de gemeenschap volgens deze opvatting geen probleem, aangezien alle burgers de regels naleven. De rol van de overheid is klein en bestaat uit het beschermen van de vrijheid van haar burgers (Van de Wijdeven, 2012).

2.2.2. Communitaristische conceptie

De communitaristische conceptie stelt niet de individuele burger centraal zoals de liberale conceptie doet, maar de sociale en culturele gemeenschap. Burgerschap is geen individuele aangelegenheid, maar moet altijd worden begrepen vanuit het perspectief van de gemeenschap. Burgers worden vanuit deze opvatting als sociaal wezen gezien. Daarbij is participeren binnen culturele en sociale gemeenschappen zoals de wijk en binnen familiale netwerken op zichzelf waardevol. Participatie draagt volgens de communitaristische conceptie bij aan een gevoel van ‘binding’ tussen groepen. Bijvoorbeeld het vormen van gezamenlijke normen en waarden en het creëren van vertrouwen. Deze elementen dragen bij aan het opbouwen van sociaal kapitaal. Putnam, Leonardi en Nanetti (1993) laten zien dat sociaal kapitaal een positief effect heeft op het oplossen van maatschappelijke problemen doordat gemeenschappen beter samenwerken door een sterk gevoel van vertrouwen. Hier ligt dan ook

de rol van de overheid: het ondersteunen en beschermen van de collectieve normen en waarden van de gemeenschappen, zodat zij ‘bloeiende gemeenschappen’ kunnen blijven. Het gevaar van deze conceptie is dat veel nadruk op de dominante normen en waarden ligt en mogelijke andere (afwijkende) ideeën hierover worden verstoten.

2.2.3. Republikeinse conceptie

De republikeinse conceptie stelt in overeenstemming met de communitaristische conceptie gemeenschappen centraal. In tegenstelling tot de communitaristische opvatting focust de republikeinse conceptie op participatie binnen de publieke gemeenschap oftewel de politiek. Participeren binnen het politieke speelveld is geen middel, maar een doel op zich. Dit speelveld moet voor alle burgers direct toegankelijk zijn, zodat de belangen van alle burgers worden gehoord en afgewogen waardoor keuzes meer legitiem zijn. Daarnaast leren burgers politieke vaardigheden door te participeren in besluitvormingsprocessen waardoor zij nog beter en gemotiveerder kunnen participeren. Dit alles leidt tot een ‘vitale democratie’. Binnen deze democratie heeft de overheid de taak politieke participatie onder burgers te stimuleren (Van de Wijdeven, 2012).

2.2.4. Neo-republikeins burgerschap

Van Gunsteren (1992) stelt dat geen van de bovenstaande concepties in de huidige maatschappij meer bruikbaar zijn om burgerschap te beschrijven. Dit komt doordat de maatschappij meer pluralistisch is geworden. Met andere woorden: er zijn steeds meer verschillende standpunten of ideologische posities binnen de samenleving. Dit blijkt onder andere uit de politieke versnippering oftewel de verscheidenheid aan politieke partijen (ROB, 2016). Daarnaast is de maatschappij onzekerder geworden, zo wordt bijvoorbeeld het gezag van de overheid steeds vaker in twijfel getrokken. Belangrijk is dat Van Gunsteren (1992) burgerschap niet afschrijft als ‘onhaalbaar ideaal’. In tegensdeel: hij verbindt elementen uit de drie concepties in een nieuwe conceptie ‘het neo-republikeins burgerschap’.

Het neo-republikeins burgerschap stelt de uitvoering van burgerschap centraal in plaats van de toegang daartoe en de kenmerken daarvan. Daarbij wordt benadrukt dat burgerschap niet de enige rol is die burgers hebben, daarom wordt burgerschap omschreven als ‘ambt’. Burgers zijn – naast de rol als burger – ook vader, docent of sportleraar. Burgerschap is voor iedereen toegankelijk. In tegenstelling tot het communitarisme waar het ging om het bereiken van gemeenschappelijke normen en waarden, gaat het binnen deze visie over het omgaan met verschillen in normen en waarden. Met andere woorden binnen deze visie is aandacht voor pluraliteit – verschil en verscheidenheid tussen mensen. De neo-republikeinse visie vindt dat de overheid deze pluraliteit moet waarborgen. Andere belangrijke kernwaarde van deze visie is het omgaan met loyaliteitsconflicten (Van Gunsteren, 1992).

2.2.5. Burgerschapsconcepties en Right to Challenge

De bredere ontwikkeling van de participatiesamenleving kan worden begrepen vanuit het neo-republikeins burgerschap. In de participatiesamenleving wordt erkent en herkent dat de burger niet alleen burger is, maar verschillende taken en rollen heeft waarvan het vormgeven van initiatieven binnen Right to Challenge er één is (Veldheer, Jonker, Noije, & Vrooman, 2012).

2.3. Mesoniveau: drie generaties burgerschap

Burgerschapsconcepties vormen om mesoniveau concrete uitingsvormen van burgerschap oftewel generaties burgerschap. In het beleid worden drie generaties onderscheiden met hun eigen uitingsvormen (Lenos, Sturm & Vis, 2006). Door de jaren heen vervangen de generaties elkaar niet, elke generatie is een aanvulling op de vorige. In de huidige samenleving worden de drie dus naast elkaar waargenomen.

2.3.1. Eerste generatie burgerschap

In de jaren zeventig wilde de ‘mondige’ burger inspraak hebben op het beleid van de stad. In reactie hierop ontstond de eerste generatie burgerparticipatie, namelijk het recht op inspraak in besluitvormingsprocedures. Echter vonden burgers in de jaren negentig dat ze te laat bij het besluitvormingsproces werden betrokken (Lenos et al., 2006).

2.3.2. Tweede generatie burgerschap

De tweede generatie burgerschap is een reactie op de onvrede uit de eerste generatie burgerschap. De tweede generatie burgerparticipatie wordt gekenmerkt door interactieve beleidsvorming en coproductie. Burgers mogen bij deze vormen meedenken en/of meebeslissen over het beleid dat door de overheid is gemaakt. Dit betekent dat de overheid leidend is waarover en op welke manier de burger mag participeren (Lenos et al., 2006).

2.3.3. Derde generatie burgerschap

Sinds het begin van deze eeuw is de rol tussen de overheid en burgers aan het omdraaien. Niet de overheid, maar burgers bepalen op welk terrein en op welke manier zij participeren. Kernwoorden binnen deze derde generatie burgerparticipatie zijn: burgerinitiatieven, eigen verantwoordelijkheid van burgers en een ‘faciliterende’ rol van de overheid. Het uitgangspunt is dat burgers zelf hun eigen idee mogen uitvoeren, waarbij de overheid enkel ondersteunt (Lenos et al., 2006).

2.3.4. Drie generaties burgerparticipatie en Right to Challenge

Right to Challenge kan worden gezien als een concrete uitingsvorm van derde generatie burgerparticipatie. Derde generatie burgerparticipatie vindt vaak plaats in de context van de wijk

(Lenos et al., 2006). Dit is ook een belangrijk kenmerk van Right to Challenge initiatieven. Verder beschrijft Right to Challenge specifiek dat de burger een taak uitvoert en de gemeente daarbij ondersteunend is, wat overeenkomt met de notie van ‘faciliterende overheid’. Tot slot mogen burgers volgens de officiële definitie van Right to Challenge alleen bestaande taken of dienstverlening overnemen van de gemeente. Daarmee lijkt nog steeds de overheid te bepalen welke taken burgers mogen oppakken. Immers mogen enkel bestaande taken worden aangepakt, wat lijkt te veronderstellen dat voor nieuwe ideeën vanuit burgers geen ruimte is (zie bijvoorbeeld Specht, 2012; Veldheer, et. al., 2012).

2.4. Microniveau: burgerschapstypen en kenmerken van initiatieven

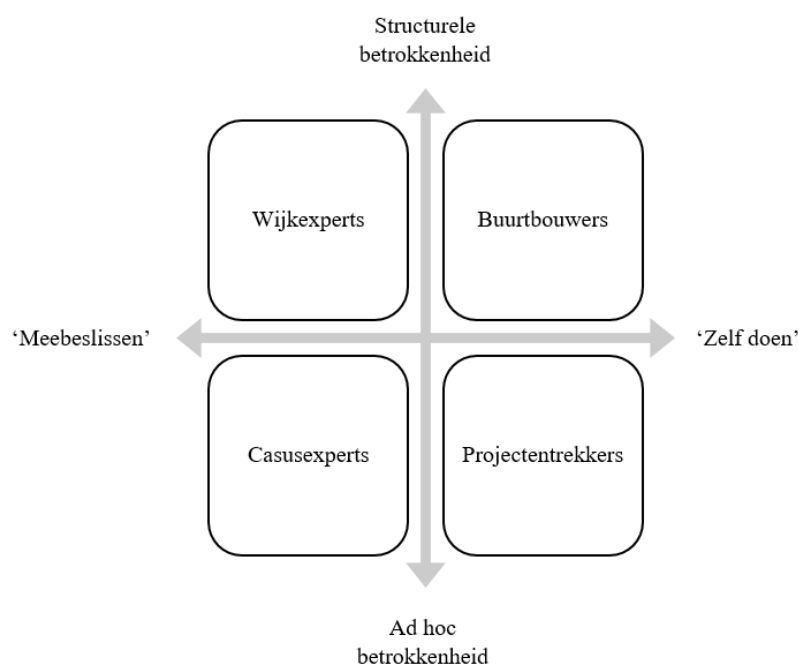
In deze paragraaf worden kenmerken van de initiatiefnemers geschetst en daarmee ook kenmerken van verschillende soorten initiatieven. Immers vragen omvangrijke initiatieven andere kwaliteiten en eigenschappen van burgers dan kleinschalige, kortstondige initiatieven. Typen burgers zijn dus sterk gelinkt aan soorten initiatieven. Het uitgangspunt voor het beschrijven van de burgerschapstypen is de vierdeling van Van de Wijdeven (2012). In paragraaf 0. worden de vier typen toegelicht, waarna in paragraaf 2.4.2. Right to Challenge een plek krijgt binnen de vierdeling. Daarbij dient opgemerkt te worden dat het identificeren van burgerschapstypen geen doel van dit onderzoek is. Ondanks dat is het wel zinvol in te zoomen op de verschillende burgerschapstypen, omdat ze anders van *aard* zijn. Deze karakteristieken zorgen ervoor dat verschillende typen andere verwachtingen en behoeften hebben met betrekking tot relatie met de gemeente.

2.4.1. De vierdeling van burgerschapstypen

Van de Wijdeven (2012) onderscheidt vier typen burgers die in de wijk actief participeren: wijkexperts, buurtbouwers, projectentrekkers en casusexperts. Daarbij wordt enerzijds onderscheid gemaakt tussen burgers die ad hoc en structureel betrokken zijn. Anderzijds wordt onderscheid gemaakt tussen burgers die de leefomgeving willen veranderen door te participeren in besluitvormingsprocessen en burgers die de leefomgeving willen veranderen door te ‘doen’ (zie Figuur 2).

Links in het schema bevindt zich de wijkexpert en casusexpert. De wijkexpert is vaak structureel betrokken bij officiële besluitvormingsprocessen binnen instituties zoals de gemeente, politie of woningcorporaties en vormt daarbij de schakel tussen de leefwereld en systeemwereld. De casusexpert is ad hoc betrokken bij het beïnvloeden van besluitvormingsprocessen en zet zich concreet in voor een (beleids)thema in de straat of buurt.

De buurtbouwer en projectentrekker bevinden zich rechts in het schema. Beiden zetten zich respectievelijk structureel en ad hoc in, waarbij ze ‘de handen uit de mouwen steken’ en zoveel mogelijk zelf doen om te wijk te verbeteren. Het contact tussen de buurtbouwer en instituties is vaak ingewikkeld, omdat de institutionele logica niet past bij de praktische instelling van de buurtbouwer. Buurtbouwers zijn geregeld te vinden in formele organisaties zoals een vereniging of stichting. Dit heeft echter niet de voorkeur, maar is noodzakelijk sinds de projecten structureel zijn en een formele organisatie handiger is bij subsidiestromen (Van de Wijdeven, 2012). De projectentrekker krijgt vaak ondersteuning van een professional bij de uitvoering van een project of een subsidie. Het project van de projectentrekker hoeft geen urgent maatschappelijk probleem op te lossen; het project kan ook gewoon ‘leuk’ zijn (Van de Wijdeven, 2012).

Figuur 2. Burgerschapstypen (overgenomen van Van de Wijdeven, 2012, p. 175)

2.4.2. Burgerschapstypen en Right to Challenge

Right to Challenge toont meer overeenkomsten met de rechterkant van het schema, waar de *modus operandi* ligt bij het ‘doen’. Zoals de definitie van Right to Challenge beschrijft nemen burgers een publieke taak over van de gemeente. Het woord ‘overnemen’ in de definitie, verwijst naar het concreet ‘doen’ binnen Right to Challenge.

Na het bestuderen van beleidsdocumenten over Right to Challenge uit verschillende gemeenten kan worden verondersteld dat de initiatieven eerder structureel dan ad hoc van aard zijn. Reden hiervoor is dat belang wordt gehecht aan continuïteit en duurzaamheid (van de uitvoer) van een publieke taak. Verder vormen initiatieven vaak een formele rechtsvorm, zoals een stichting.

Kortom Right to Challenge kan rechts in het schema worden geplaatst, gezien de structurele aard van initiatieven waarbij initiatiefnemers zelf aan de slag gaan. Tot slot dient opgemerkt te worden dat het Figuur enkel dient als heuristisch instrument om de werkelijkheid beter te begrijpen; het is geen directe afspiegeling van de werkelijkheid (Hill, 2016).

2.5. Aandachtspunten in de relatie

Van de Wijdeven (2012) beschrijft specifieke aandachtspunten binnen de relatie tussen de projectentrekker/ buurtbouwer en de gemeente. De aandachtspunten worden in deze paragraaf per burgerschapstype beschreven en zijn samengevat in Tabel 1. Vervolgens worden deze resultaten in paragraaf 2.6. vergeleken met andere studies en evaluaties van initiatieven om tot een conceptueel model te komen.

2.5.1. Aandachtspunten voor beide burgerschapstypen

Van de Wijdeven (2012) beschrijft ten eerste dat bewegingsruimte voor beide typen belangrijk is, omdat de *modus operandi* 'doen' is. Regels, procedures en onnodige overlegstructuren die 'aandacht en energie' kosten zijn niet helpend. Aan de andere kant laten Hendriks en Tops (2002, p.31) zien dat 'tegenkracht van de bureaucratie ook energie kan geven'. Wanneer een dergelijke strijd gewonnen wordt, geeft dit een gevoel van triomf. Van de Wijdeven (2012) plaatst hierbij de kanttekening dat tegenkracht niet te vaak moet voorkomen of te lang moet duren, omdat het anders te veel negatieve energie kost.

Ten tweede is het belangrijk dat instituties aandacht hebben voor de burgerinitiatieven. Van de Wijdeven (2012) beschrijft dat 'timing en intentie' daarbij van belang zijn. Timing wil zeggen dat aandacht op het juiste moment wordt gegeven, zoals bij een belangrijke mijlpaal voor het initiatief. Deze aandacht moet vanuit oprechte intentie plaatsvinden en niet omdat het 'moet'.

2.5.2. Aandachtspunten in de relatie tussen de buurtbouwer en de ambtenaar

De buurtbouwer floreert bij betrokkenheid of rugdekking van een ambtenaar. Deze ambtenaar fungeert als supporter voor de buurtbouwer (Hendriks & Tops, 2002; Weterings & Tops, 2002). De ambtenaar kan ervoor zorgen dat het initiatief soepel verloopt door creatief met bureaucratie om te gaan en in de gemeenteraad voor het initiatief te lobbyen. De relatie tussen de ambtenaar en de buurtbouwer is belangrijk voor een positief verloop van het initiatief. Van de Wijdeven (2012) beschrijft dat het initiatief hierdoor 'vleugels' kan krijgen. Doordat de ambtenaar optreedt als supporter worden zaken mogelijk die anders niet mogelijk waren geweest.

Het succes van de relatie tussen de ambtenaar en buurtbouwer zit in de gelijkheid en wederkerigheid van deze relatie. Dit betekent ten eerste dat beide partijen geven en nemen in de relatie. Naast de buurtbouwer heeft de ambtenaar ook belang bij een succesvol initiatief. Ten tweede is wederzijds vertrouwen van belang. En ten derde is wederzijds respect van belang voor een positieve relatie. Ten derde hebben de ambtenaar en de buurtbouwer vaak informeel contact (Van de Wijdeven, 2012)

2.5.3. Aandachtspunten in de relatie tussen de projecttrekker en de ambtenaar

Ook de projectentrekker heeft rugdekking nodig bij het vormgeven van het initiatief. Ambtenaren opbouwwerkers en buurtregisseurs *empoweren* de projectentrekker. Deze empowerment bestaat uit het geven van ondersteuning aan initiatieven, bijvoorbeeld door te helpen bij de start van het project of wanneer het project vastloopt (Van de Wijdeven, 2012). De kern van de ondersteuning is volgens Oude Vrielink en Van de Wijdeven (2008) dat de ambtenaar aanwezig is. Dit betekent ten eerste het bieden van directe nabijheid, zoals het aanwezig zijn bij belangrijke mijlpalen van het project of wanneer het project moeilijkheden ervaart. Op deze manier kan de ambtenaar direct anticiperen op de situatie en is de kloof om hulp te vragen voor de projectentrekker lager. Directe nabijheid kan ook worden gegeven door bereikbaar te zijn via mail of telefoon. Het gaat met andere woorden over een toegankelijke en benaderbare ambtenaar. Ten tweede is de oprechte invulling van het aanwezig zijn belangrijk. Dit betekent het tonen van oprechte interesse voor de projectentrekker, wat ervoor zorgt dat zij zich nog meer willen inzetten voor de omgeving ook als dit niet gemakkelijk gaat. Tot slot is het geven van vertrouwen aan projectentrekker en de projectentrekker begeleiden binnen de bureaucratie belangrijk. Het uitgangspunt bij de empowerment moet volgens Van de Wijdeven (2012) altijd de leefwereld van de projectentrekker zijn.

Tabel 1. Aandachtpunten in de relatie tussen de buurtbouwer/ projectentrekken en instituties

Burgerschapstypen	Beschrijving
Buurtbouwer en projectentrekker	Ten eerste is <i>bewegingsruimte</i> belangrijk, oftewel geen onnodige bureaucratie of overlegstructuren. Ten tweede kan <i>tegenkracht</i> (een klein conflict) energie geven, mits het niet teveel negatieve energie kost. Ten derde is <i>aandacht</i> belangrijk wat wil zeggen dat de gemeente op het juiste moment aanwezig is, met een oprechte houding.
Buurtbouwer	Ten eerste is <i>betrokkenheid</i> of rugdekking van de gemeente belangrijk. Dit betekent dat de gemeente het initiatief steunt door te zorgen voor de randvoorwaarden binnen het initiatief. Daarnaast is <i>gelijkheid</i> belangrijk waarbij partijen geven en nemen in de relatie. Tot slot is <i>wederkerigheid</i> van belang omdat dit respect en vertrouwen omvat.
Projectentrekker	Ten eerste is het belangrijk dat de gemeente <i>aanwezig</i> is, dit betekent dat de gemeente oprecht is geïnteresseerd in het initiatief. Daarnaast moet <i>vertrouwen</i> zijn en is het belangrijk dat het initiatief wordt begeleid vanuit de <i>leefwereld</i> .

2.6. Systematische review

In de systematische review zijn elf studies bestudeerd (zie Bijlage I). Hoe de studies zijn geselecteerd komt in hoofdstuk 3 paragraaf 3.3 aan bod. Het doel van deze review is te kijken welke aandachtspunten in de relatie tussen de initiatiefnemer en ambtenaar uit Tabel 1 worden herkend in andere studies. Dit is een indicatie hoeveel *gewicht* de aandachtspunten hebben. De systematische review resulteert in een conceptueel model.

Eerst beschrijft paragraaf 2.6.1 de keuze voor de aandachtspunten. De aandachtspunten worden daarna achtereenvolgens beschreven in paragraaf 2.6.2, 2.6.3 en 2.6.4. De aandachtspunten worden in het conceptuele model samengevat (zie Tabel 2). Tot slot beschrijft paragraaf 0 hoe de concepten (aandachtspunten) dienen als *sensitizing concepts*.

2.6.1. Verantwoording aandachtspunten

In de aandachtspunten is geen onderscheid gemaakt tussen de buurtbouwer en de projectentrekker, omdat vanuit de geselecteerde studies de tweedeling niet gemaakt kon worden. Daarnaast is de tweedeling voor de rest van het onderzoek niet relevant, omdat het identificeren van

burgerschapstypen binnen Right to Challenge initiatieven niet tot het doel van dit onderzoek behoort. Het is enkel relevant te weten dat Right to Challenge rechts in het schema geplaatst kan worden, met de bijbehorende aandachtspunten.

Na het bestuderen van de literatuur is gekozen voor de volgende drie aandachtspunten: (1) bewegingsruimte en aandacht, (2) support en ondersteuning en, (3) gelijkheid en wederkerigheid. Bewegingsruimte en aandacht worden in de literatuur als belangrijke aandachtspunten gewaardeerd. Daarbij hangen ze nauw samen waardoor ze samen worden beschreven. Support en ondersteuning vormen nu één aandachtspunt. In de literatuur wordt nauwelijks onderscheid gemaakt tussen support en ondersteuning, wel zijn er lichte nuanceverschillen die hieronder worden beschreven. Tot slot is gelijkheid en wederkerigheid één aandachtspunt geworden waaronder vertrouwen valt. Gelijkheid en wederkerigheid komen sterk overeen en zijn daarom samen genomen. Vertrouwen kan worden beschouwd als een voorwaarde voor een relatie gebaseerd op gelijkheid en wederkerigheid. Tegenkracht wordt in de literatuur niet gevonden en zal voor nu niet worden meegenomen.

2.6.2. Bewegingsruimte en aandacht

Kleinhans, Doff, Romein en Ham (2015) hebben de relatie tussen bewonersbedrijven en gemeenten geëvalueerd. Zij concluderen dat zowel de gemeente als bewoners van mening zijn dat bewoners meer verantwoordelijkheden moeten krijgen bij de uitvoering van bewonersbedrijven. Dit betekent dat bewoners 'ruimte moeten krijgen om initiatieven te ontwikkelen'. Bewoners dienen daarvoor te gelegenheid te krijgen te experimenteren, uitproberen en pionieren. Niet alleen bewoners moeten ruimte krijgen, ook binnen de gemeente moet bewegingsruimte zijn. Van der Lans (2011, p.70) beschrijft dat 'ze [professionals] ruimte moeten krijgen hun werkwijze af te stemmen op de lokale omstandigheden'. Zij moeten daarvoor meer middelen krijgen bijvoorbeeld in de vorm van macht om deze ruimte te pakken.

Bovenstaande vraagt een overheid die loskomt van een cultuur van controle en beheer (Van der Lans, 2011). Een overheid die initiatieven niet in 'hokjes' plaatst en initiatieven niet overvraagt met regels en procedures. Het vraagt volgens Kleinhans et. al. (2015, p.129) een 'overheid die op haar handen zit'. Of zoals Van der Lans (2011, p.73) het beschrijft: een faciliterende overheid die burgerinitiatieven uitlokt en het proces van burgerinitiatieven kan versnellen. Hendriks, Van de Wijdeven, Santokhi, Bogers en Kars (2014) vatten de faciliterende overheid samen als een overheid die aansluit bij initiatieven die onderop in de samenleving ontstaan, waarbij de overheid fungeert als klankbord en sparringpartner. Overigens betekent een faciliterende overheid niet dat 'de handen van burgerinitiatieven moet worden afgetrokken'.

Kortom de notie van bewegingsruimte en aandacht uit de verschillende studies komt sterk overeen met zoals Van der Wijdeven (2012) het beschrijft. Namelijk enerzijds dat gemeenten bewegingsruimte aan burgers moeten bieden door minder regels, eisen en procedures op te stellen. Anderzijds moet de gemeente burgers ondersteunen bij het vormgeven van initiatieven.

2.6.3. Support en ondersteuning

Verschillende auteurs wijzen naar het belang van bestuurlijke betrokkenheid bij een initiatief. Zoals Van de Wijdeven (2012) heeft beschreven is bestuurlijke rugdekking van belang om de vaart in het initiatief te houden. Dit wordt ook gevonden door Hendriks et.al. (2014): zij laten zien dat een initiatief een snelle start kan krijgen als een ambtenaar het initiatief uit ‘de politieke wind’ houdt. Edelenbos, Van Meerkerk en Schenk (2016) beschrijven deze rol als *boundary spanner* oftewel een ambtenaar die als breekijzer kan dienen door de leefwereld en systeemwereld aan elkaar te verbinden, waardoor het initiatief kan continueren. Van den Brink, Van Hulst, De Graaf en Van der Pennen (2012) framen het als een *buddy* die de initiatiefnemer kan ondersteunen bij het regelen van bureaucratische procedures.

Daarnaast is persoonlijke aandacht bij het initiatief belangrijk. Deze persoonlijke benadering zorgt ervoor dat burgers zich gehoord, gezien en gewaardeerd voelen. Burgers ervaren op deze manier eigenaarschap over het initiatief (Hendriks et.al., 2014).

2.6.4. Gelijkheid en wederkerigheid

Wederkerigheid of reciprociteit betekent dat als een partij een dienst levert: de andere partij een wederdienst zal leveren. Wederkerigheid veronderstelt een zekere mate van gelijkheid tussen de partijen. Een belangrijke voorwaarde voor deze relatie is dat beide partijen elkaar vertrouwen en transparant zijn in het handelen. Vertrouwen wordt in dit kader gezien als de overtuiging die een partij heeft dat de andere partij volgens de verwachting zal handelen (Klein & Koppenjan, 2016). Een belangrijke voorwaarde die Hendriks et.al. (2014, p. 147) noemt is het hebben van een meta-gesprek ‘over de beelden en verwachtingen van betrokkenen over de eigen rol en de rol van de andere partijen in de samenwerking’. Het is daarvoor belangrijk transparant te zijn over bijvoorbeeld wat van een initiatief wordt verwacht of wat de kosten van een initiatief zijn.

Tabel 2. Aandachtspunten in de relatie tussen gemeenten en initiatiefnemers naar aanleiding van een systematische review

Aandachtspunt	Beschrijving
Bewegingsruimte en aandacht	Er is sprake van bewegingsruimte wanneer burgers verantwoordelijkheden krijgen om te experimenteren, uitproberen en pionieren in de wijk. Hierbij heeft de overheid een faciliterende houding. Dit betekent dat de overheid aandacht heeft voor initiatieven en aansluit bij de logica van burgers.
Support en ondersteuning	Ten eerste omvat dit bestuurlijke rugdekking, waarbij de gemeente het initiatief ‘uit de wind’ houdt en als breekijzer of ‘buddy’ fungeert. Ten tweede betekent het dat de gemeente persoonlijke aandacht heeft voor de initiatiefnemers door aanwezig en bereikbaar te zijn.
Gelijkheid en wederkerigheid	Voorwaarden zijn transparantie en vertrouwen, waarbij het meta-gesprek belangrijk is.

2.6.5. Sensitizing concepts

De concepten in Tabel 2 worden niet beschouwd als vaststaande concepten met een solide definitie. De concepten uit het conceptueel model worden beschouwd als *sensitizing concepts*, wat wil zeggen dat de concepten dienen als een lens waardoor het empirisch materiaal wordt bekeken. Op deze manier begeleiden de concepten de analyse, maar laten zij ook ruimte om uit het empirisch materiaal scherpere ‘lenzen’ te vormen (Blumer, 1954). Het voordeel van *sensitizing concepts* is dat het ruimte biedt voor nieuwe inzichten en deze vervolgens een plaats kunnen krijgen in het onderzoek (Bowen, 2006). Hoe *sensitizing concepts* een rol heeft gespeeld in het de analyse van de data wordt in hoofdstuk 3 beschreven.

3. Methode

Dit hoofdstuk beschrijft de gehanteerde methode van het onderzoek. Paragraaf 3.1. beschrijft het vooronderzoek. Vervolgens beschrijven respectievelijk paragraaf 3.2, 3.3, 3.4 de onderzoeksgroep, onderzoeksmethode en onderzoeksprocedure. Paragraaf 3.5 geeft inzicht in hoe binnen het onderzoek rekening is gehouden met de betrouwbaarheid en validiteit. Het hoofdstuk sluit af met de operationalisering in paragraaf 3.6 en de analyse van de data in paragraaf 3.7.

3.1. Vooronderzoek

Dit onderzoek is gestart met een verkennend interview met de contactpersoon Right to Challenge bij de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG). Dit interview had als doel meer inzicht te krijgen over omvang en aard van Right to Challenge in Nederland. Naar aanleiding van dit interview is de inleiding scherper geformuleerd en zijn twee respondenten benaderd.

3.2. Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit twee soorten respondenten: de betrokken ambtenaar en initiatiefnemers. De betrokken ambtenaren zijn medewerkers van de gemeente die het aanspreekpunt zijn voor het initiatief. Zij vormen de schakel tussen de initiatiefnemer en de gemeente als institutie. Wie de rol als schakel binnen de gemeente vervult, verschilt per gemeente. Dit kan bijvoorbeeld een beleidsmedewerker zijn van een bepaalde beleidsafdeling of een gebiedscoördinator. Initiatiefnemers zijn burgers die een actie (initiatief) organiseren of uitvoeren. Zoals reeds beschreven in de inleiding hebben initiatiefnemers en betrokken ambtenaren andere ideeën en behoeften met betrekking tot de onderlinge relatie. Om recht te doen aan deze verschillen zijn beide partijen (apart) geïnterviewd.

In totaal zijn negen Right to Challenge initiatieven bestudeerd. Binnen elk initiatief is gesproken met een betrokken ambtenaar en een initiatiefnemer. In totaal zijn eenentwintig semigestructureerde interviews afgenomen, waarvan tien interviews met betrokken ambtenaren en elf interviews met initiatiefnemers (zie Tabel 3)

In het onderzoek is gestreefd een representatieve afspiegeling te borgen van steden en soorten Right to Challenge initiatieven. Right to Challenge initiatieven uit zeven steden zijn onderzocht: Groningen, Utrecht, Waalwijk, Papendrecht, Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven. Deze initiatieven variëren van grootte en ligging in Nederland. De thema's van de initiatieven verschillen van groenvoorziening tot jeugdzorg. Tot slot dient opgemerkt te worden dat het kader voor Right to Challenge per gemeente verschillend is. Hoe hiermee rekening is gehouden wordt in de paragraaf onderzoeksprocedure toegelicht. Voor een uitgebreide omschrijving van de initiatieven zie Bijlage II.

Tabel 3. Overzicht aantal respondenten per gemeente

	Betrokken ambtenaar	Initiatiefnemer
<i>Gemeente</i>		
Groningen	1	1
Utrecht		
Initiatief A	1	1
Initiatief B	1	1
Initiatief C	1	1
Waalwijk	2	1
Papendrecht	1	1
Amsterdam	1	1
Rotterdam	1	2
Eindhoven	1	2
Totaal	10	11

3.3. Onderzoeksmethode

Het doel van dit onderzoek is inzicht verkrijgen in welke aandachtspunten respondenten als belangrijk ervaren in de wederzijdse relatie. Om recht te doen aan deze inzichten en ervaringen is gekozen voor de methode ‘semigestructureerde interviews’.

Tijdens het afnemen van de interviews diende een topiclijst als gespreksleidraad. De topiclijst is van ‘breed’ naar ‘smal’ opgebouwd (zie Bijlage III). Dit wil zeggen dat in de topiclijst eerst open vragen zijn opgenomen om meer inzicht te krijgen in de ervaringen van initiatiefnemers en betrokken ambtenaren met betrekking tot de wederzijdse relatie. Ook is middels een open vraag geïnventariseerd wat beide partijen als belangrijke aandachtspunten in de wederzijdse relatie zien. Vervolgens is de respondenten gevraagd kaarten - met uit de literatuur gedestilleerde aandachtspunten - te rangschikken. Daarbij werd de vraag gesteld: ‘Welke aandachtspunten zijn belangrijk/ nodig in de relatie?’. Deze gespreksmethode stimuleert respondenten een rangschikking te maken, waarop concreet kan worden doorggevraagd (zie Bijlage IV voor de stellingen op de kaarten). De vraag is op het einde gesteld om mogelijke beïnvloeding van de mening van respondenten door eerdere vragen te verkleinen.

Door de opbouw van de topiclijst kan enerzijds inzicht worden gegeven in hoeverre de aandachtspunten uit de literatuur worden herkend. Anderzijds wordt door de open vragen ruimte gelaten voor nieuwe inzichten. Het is immers mogelijk dat de vooraf opgestelde aandachtspunten op de kaartjes niet herkend worden door de respondenten of dat andere aandachtspunten belangrijker zijn.

Tot slot zijn de studies voor de review geselecteerd aan de hand van een aantal criteria. Ten eerste moest de studie betrekking hebben op burgerinitiatieven waarbij burgers contact hebben met de gemeente. Ten tweede mocht de studie niet eerder dan 2006 zijn gepubliceerd gezien de recente ontwikkelingen. In het zoekproces naar studies is gebruik gemaakt van Google Scholar. Daarnaast zijn relevante studies uit de literatuurlijst van geselecteerde studies geraadpleegd.

3.4. Onderzoeksprocedure

De werving van initiatiefnemers en betrokken ambtenaren heeft plaatsgevonden middels de sneeuwbal-methode en het raadplegen gemeentelijke websites. Ten eerste is het netwerk van de stage instelling geraadpleegd waaruit één betrokken ambtenaar is benaderd. Deze betrokken ambtenaar wilde participeren in het onderzoek en heeft een andere betrokken ambtenaar aangedragen. Ten tweede is middels gemeentewebsites gezocht naar gemeenten die met Right to Challenge werken. Vervolgens is naar de betreffende contactpersoon gebeld wanneer een telefoonnummer bekend was en gemaïld wanneer deze niet bekend was (zie Bijlage V voor de mail naar respondenten). Middels deze methode zijn twee initiatieven geworven. De respondenten zijn na een week van geen reactie nogmaals gebeld of gemaïld. Algemeen in het wervingsproces zijn initiatiefnemers benaderd via de betrokken ambtenaren.

Het vinden van geschikte initiatieven was niet eenvoudig, omdat elke gemeente Right to Challenge op een andere manier vormgeeft en geen enkel initiatief *pur sang* Right to Challenge is. Vervolgens zijn in het onderzoek selectiecriteria gemaakt (zie Tabel 4) om de vraag te beantwoorden welk initiatief wel onder Right to Challenge valt en kan worden meegenomen in het onderzoek.

Tabel 4. Selectiecriteria initiatieven

1. De gemeente en de initiatiefnemers moeten op regelmatige basis contact hebben met elkaar over het initiatief.
2. Het initiatief moet dus betrekking hebben op een gemeentelijk taak.
3. Het initiatief moet vanuit de initiatiefnemer komen en niet door de gemeente zijn opgelegd.

Het vinden van initiatiefnemers en betrokken ambtenaren was om twee redenen geen eenvoudig proces. Ten eerste leek bij aanvang van het onderzoek alsof veel gemeenten werken met Right to Challenge. Echter zijn veel gemeenten net begonnen met Right to Challenge, waardoor er nog geen initiatieven waren om te onderzoeken. Ten tweede wilden respondenten niet participeren in het onderzoek, gezien het feit dat zij reeds regelmatig geïnterviewd zijn over Right to Challenge.

De interviews zijn afgenomen op locatie naar wens van de respondent. Bij enkele initiatiefnemers was dit in de thuissituatie en bij betrokken ambtenaren voornamelijk op het gemeentehuis. Hier is voor gekozen om de respondenten tegemoet te komen in de reistijd. De interviews duurden gemiddeld 45 minuten tot 60 minuten. Er is sprake van dataverzadiging.

3.5. Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid van een onderzoek wil zeggen dat telkens dezelfde resultaten worden gevonden. Validiteit geeft antwoord op de vraag in hoeverre de methode daadwerkelijk meet wat het onderzoek beoogd te meten. Ondanks dat dit in kwalitatief onderzoek complex is, kan hier wel op verschillende manieren rekening mee worden gehouden (Neuman, 2016).

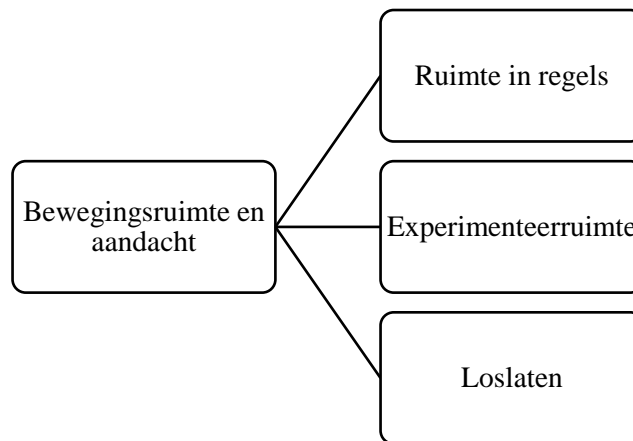
Om de betrouwbaarheid in dit onderzoek te borgen is tijdens de interviews gebruik gemaakt van een topiclijst. Hierdoor kan tot op zekere hoogte worden verondersteld dat de interviews dezelfde structuur hebben waardoor deze beter met elkaar vergeleken kunnen worden. Daarnaast is met verschillende experts gesproken over de betekenis van de concepten om te borgen dat de omschrijving van de concepten breed worden gedragen. Om de validiteit van het onderzoek te vergroten is tijdens de interviews actief doorgevraagd naar wat respondenten bedoelen met een bepaalde uitspraak. Dit maakt de ervaringen van de respondenten inzichtelijk, waardoor het minder vatbaar wordt voor de interpretatie van de onderzoeker.

3.6. Operationalisering

Deze paragraaf beschrijft de operationalisering van de concepten uit het conceptueel model (zie: Tabel 2). Zoals reeds beschreven dienen de concepten als *sensitizing concepts* en zullen de concepten geen solide definitie krijgen. Toch is het belangrijk de concepten te operationaliseren, omdat deze worden gebruikt als leidraad bij het bestuderen van de data. Tot slot wordt in paragraaf 3.7. beschreven hoe de analyse van de data wordt uitgevoerd.

3.6.1. Bewegingsruimte en aandacht

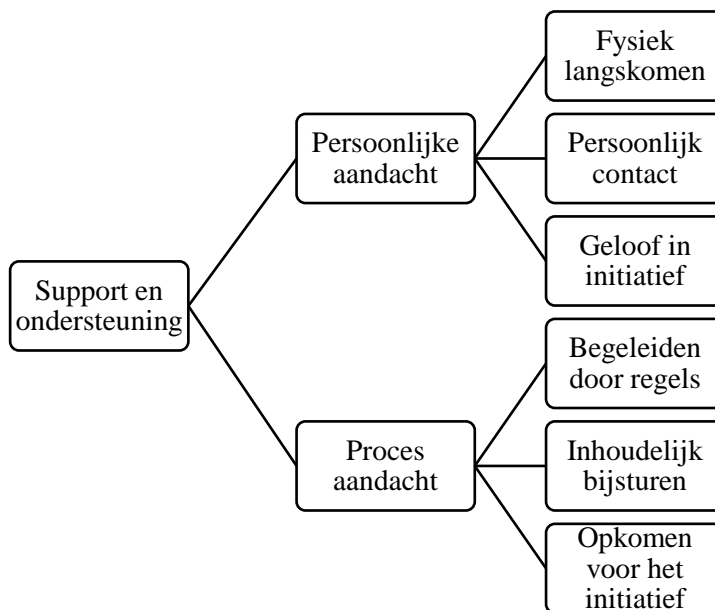
In hoeverre gemeenten en initiatiefnemers bewegingsruimte en aandacht ervaren wordt door verschillende indicatoren beïnvloed. Ten eerste wijst de mogelijkheid te experimenteren in de wijk op bewegingsruimte voor initiatiefnemers. Ten tweede heeft de mogelijkheid tot het creëren van ruimte in regels een positieve invloed op de ervaren bewegingsruimte voor gemeenten en initiatiefnemers. Tot slot zou het loslaten van initiatiefnemers door de gemeente leiden tot meer ervaren bewegingsruimte. Dit is hieronder schematisch weergegeven.

Figuur 3. Operationalisatie – Schematische weergave concept ‘Bewegingsruimte en aandacht’

3.6.2. Support en ondersteuning

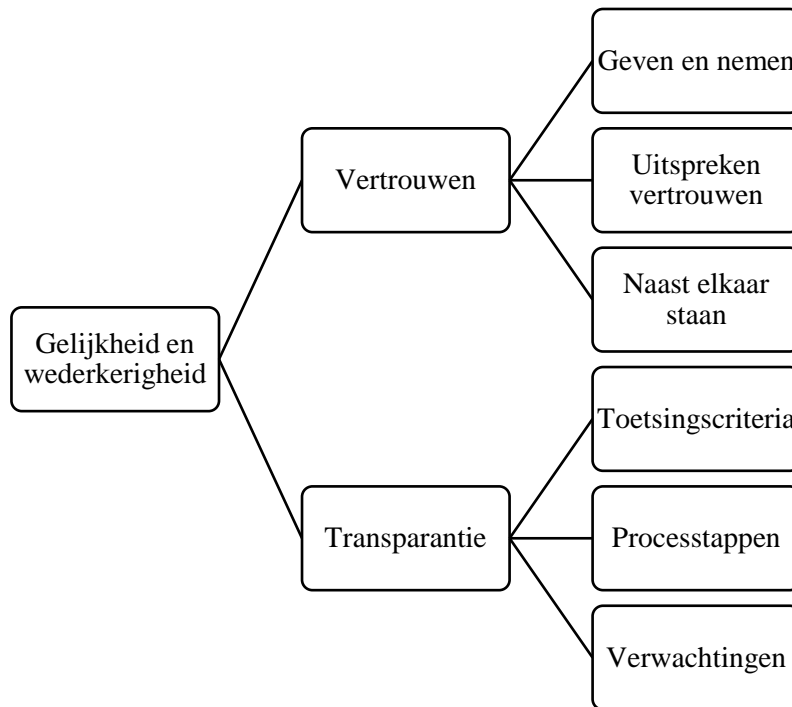
In de literatuur worden een aantal indicatoren genoemd die ervoor zorgen dat initiatiefnemers zich ondersteund en gesupporterd voelen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen indicatoren die betrekking hebben op persoonlijke aandacht en indicatoren die betrekking hebben op het proces. Persoonlijke aandacht betekent dat de gemeente bij het initiatief fysiek langs komt, persoonlijk contact heeft met de initiatiefnemer en gelooft in het initiatief. Aandacht voor het proces betekent dat de gemeente het initiatief door de bureaucratie begeleidt, het initiatief inhoudelijk bijstuurt en voor het initiatief opkomt tegenover onder andere collega ambtenaren. Dit is onderstaand schematisch weergegeven.

Figuur 4. Operationalisatie – Schematische weergave concept ‘Support en ondersteuning’

3.6.3. Gelijkheid en wederkerigheid

In de literatuur wordt verondersteld dat een relatie gebaseerd op vertrouwen en transparantie leidt tot gelijkheid en wederkerigheid. Er is sprake van meer vertrouwen wanneer beide partijen ‘geven en nemen’, ‘naast’ elkaar staan en expliciet uitspreken de ander te vertrouwen. Transparantie wil zeggen dat duidelijk is hoe het initiatief wordt getoetst, welke processtappen worden genomen en wat wederzijdse verwachtingen zijn. Dit is hieronder schematisch weergegeven.

Figuur 5. Operationalisatie – Schematische weergave concept ‘Gelijkheid en wederkerigheid’

3.7. Analyse

De interviews zijn met de telefoon van de onderzoeker opgenomen en getranscribeerd met de *tool* oTranscribe (<http://otranscribe.com/>). De transcripten zijn vervolgens gecodeerd met NVivo versie 11 (zie Bijlage VI voor het codeerschema).

In de eerste stap van het coderen hebben relevante paragrafen open codes gekregen. Dit zijn codes die dicht bij de tekst blijven (Bowen, 2008). Tijdens dit proces hebben de geoperationaliseerde *sensitizing concepts* als leidraad gediend. Bij het open coderen is gezocht naar verschillen en overeenkomsten tussen de transcripten oftewel gezocht is naar patronen. Daarbij is telkens gewaarborgd dat paragrafen die hetzelfde betekenen, dezelfde code krijgen.

In een tweede stap zijn de codes die hetzelfde betekenen gecategoriseerd naar thema. Daarbij is verondersteld dat codes die vaak worden genoemd, belangrijk zijn (Bowen, 2008). Tot slot is in de laatste stap van het coderen vanuit abstracter perspectief naar de data gekeken (Strauss & Corbin, 1990). Hierdoor zijn drie patronen uit de data geïdentificeerd.

Het proces van coderen en analyseren binnen dit onderzoek kan worden gekenmerkt als een *iteratief proces*. Dit wil zeggen dat een wisselwerking heeft plaatsgevonden tussen de data en de theorie (Bowen, 2008). Relevante thema's uit de data zijn vergeleken met de theorie en theoretische inzichten zijn als lens gebruikt om de data te analyseren en begrijpen. Op het moment dat alle 'puzzelstukjes' op de juiste plaats lagen om patronen te begrijpen is het proces beëindigd (Bowen, 2008). Dit proces heeft geresulteerd in een aanpassing het conceptueel model. Dit zal in de hoofdstuk 4 paragraaf 4.2.1 worden toegelicht.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk staan de resultaten beschreven. Allereerst wordt in paragraaf 4.1 de bevindingen omtrent Right to Challenge beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 het raamwerk geschetst aan de hand waarvan de resultaten zijn beschreven. Dit is nodig omdat naar aanleiding van de analyse van de data het conceptueel model uit de theorie niet volledig bleek te zijn. Vervolgens wordt in het vervolg van paragraaf 4.2 aan de hand van het nieuwe raamwerk beschreven wat voor betrokken ambtenaren en initiatiefnemers belangrijke aandachtspunten zijn.

4.1. Right to Challenge

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt ingegaan op het kader Right to Challenge (4.1.1), hoe respondenten de meerwaarde waarden (4.1.2) en welke kritische kanttekeningen zij plaatsen bij het kader Right to Challenge (4.1.3).

4.1.1. Het kader Right to Challenge

In elke gemeente zijn de Right to Challenge kaders op een andere manier vormgegeven. In de gemeente Utrecht mogen bewoners de gemeente op alle gemeentelijke taken uitdagen en in de gemeente Groningen moet een initiatief onder de Wet Maatschappelijk Ondersteuning vallen. Hierdoor ontstaan initiatieven die zich met verschillende onderwerpen en taken bezighouden.

Ook verschilt de start van Right to Challenge initiatieven. Sommige initiatiefnemers hebben zelf contact gezocht met de gemeente. Zij hebben via de website van de gemeente contact gezocht met de betrokken ambtenaar. Andere initiatiefnemers zijn door een ambtenaar op Right to Challenge gewezen. In een aantal initiatieven was de gemeente reeds in gesprek met de initiatiefnemers en is het initiatief gaandeweg een Right to Challenge geworden.

4.1.2. Meerwaarde van Right to Challenge

Initiatiefnemers

Twee initiatiefnemers gaven aan dat zonder Right to Challenge het initiatief niet van de grond was gekomen. Right to Challenge vormde dé ingang naar de gemeente en bood de middelen zodat ze het initiatief verder konden ontwikkelen. Bijvoorbeeld middels financiële ondersteuning konden materialen voor het initiatief worden aangeschaft.

Initiatiefnemer 10: “Ja, ik denk dat dit DE ingang was. Ik zou het anders niet zo gauw hebben geweten..... Ja misschien had je dan net als in het wijkspeeltuintje wat mensen bij elkaar kunnen verzamelen, maar dit speelde op dit moment, daardoor waren denk ik ook mensen bereid om erin te gaan”.

De andere initiatiefnemers schatten in dat zonder Right to Challenge het initiatief ook gerealiseerd zou zijn, maar dat Right to Challenge de realisatie makkelijker heeft gemaakt. Zo heeft Right to Challenge een aantal initiatieven een financiële impuls gegeven. Bijvoorbeeld budget om een verbouwing uit te voeren wat anders op persoonlijke lening gedaan had moeten worden. Een ander voorbeeld is dat een initiatiefnemer veel tijd in het initiatief kon investeren, omdat Right to Challenge een vergoeding voor de gemaakte tijd bood.

Initiatiefnemer 2: “[...] het wel of niet doorzetten van het initiatief, dat is niet afhankelijk geweest van Right to Challenge. We waren er al twee jaar mee bezig en Right to Challenge werd later ingevlogen. [...]. Dus zeg maar heel binair was het anders niet gebeurd, nee het was anders ook gebeurd. Maar de manier waarop het is gebeurd, daar heeft het wel echt aan bijgedragen. Want heel simpel in het begin hadden we geen eigen vermogen en we moesten nog met de gemeente afspraken maken over betalingen en dergelijke en dat kon eigenlijk niet voordat er een contract lag, maar die lag er nog niet maar we moesten al wel dingen doen. We hadden ook geen geld en konden helemaal niks. En zeg maar dat geld van die subsidie heeft dus ook een soort van cashflow argument. We hadden daardoor al een soort startkapitaal daar konden we al dingen mee gaan inzetten. Dus in die zin heeft het proces echt geholpen”.

Initiatiefnemer 21: “En bij een Right to Challenge ben je flexibeler als gemeente en je stelt je flexibeler op en minder strikt qua regelgeving. En ook qua veiligheid, dat komt wel aan de orde, maar het wordt niet van jou vereist dat je dat allemaal gaat uitzoeken. Dat maakt het proces makkelijker. Als je een subsidie krijgt dan moet je dat normaal allemaal gaan verantwoorden maar dat hoeft nu niet wat de gemeente zit erbij”.

Gemeente

De meerwaarde van Right to Challenge voor de betrokken ambtenaren is de aandacht die op het burgerparticipatie vestigt. In veel gemeenten is Right to Challenge opgenomen in het collegeprogramma, waardoor het door de raad en het college als belangrijke pijler wordt gezien. Deze aandacht opent nieuwe deuren voor initiatiefnemers en ambtenaren. Zo had een initiatief vóór Right to Challenge met verschillende subsidieregelingen te maken, wat voor veel administratieve last zorgde. Door Right to Challenge kon het initiatief de gemeente challengen en is dit in gesprek opgelost.

Betrokken ambtenaar 11: “Nee want dat merk ik wel dat het deuren opent en daardoor komen ze ook aan tafel bij de wethouder en als het gewoon een initiatief was.. Ja misschien ook wel hoor, maar het heeft wel geholpen dat het onder deze paraplu binnenkomt. [...]. Doordat zij nu, zij ons hebben

gechallenged zitten ze eigenlijk aan tafel om hier hierover te hebben. In een keer wordt het misschien een serieuze partner ik weet niet wat het is”.

De aandacht voor Right to Challenge brengt ook interne verandering teweeg. In een gemeente is in aanbestedingscontracten opgenomen dat een bepaald percentage gechallenged door initiatieven mag worden. Bijvoorbeeld als burgers zelf het taxivervoer in de buurt willen uitvoeren, dan zouden zij dit kunnen doen. De inschatting van de betrokken ambtenaar is dat zonder Right to Challenge deze discussie waarschijnlijk niet was gevoerd.

4.1.3. Kritische kanttekeningen bij Right to Challenge

Respondenten maken twee kritische kanttekeningen bij Right to Challenge. Ten eerste zou Right to Challenge voornamelijk een aangelegenheid zijn van hoogopgeleide mensen. Ten tweede baart de continuïteit van Right to Challenge initiatieven betrokken ambtenaren zorgen. Echter kunnen initiatiefnemers zich daarin niet geheel vinden.

Hoogopgeleid versus laagopgeleid

Zowel betrokken ambtenaren als initiatiefnemers observeren dat voornamelijk hoogopgeleide mensen Right to Challenge initiatieven indienen in vergelijking met laagopgeleide mensen. Echter zijn laagopgeleide mensen dikwijls goed in de uitvoer van een initiatief. Respondenten pleiten er daarom voor Right to Challenge laagdrempeliger te maken, zodat Right to Challenge toegankelijker wordt voor laagopgeleide mensen.

Initiatiefnemer 18: “Eigenlijk zou het mooi zijn als een Right to Challenge ook wat laagdrempeliger zou worden. Dat mensen die wel kartrekker zijn misschien wat minder hoogopgeleid of wat minder ja werkervaring hebben. Dus... je kunt mensen die wat laag opgeleid zijn en misschien jaren in de bijstand zitten die echt een enorme kartrekker zijn het maar die zo 'n procedure en hoe je Right to Challenge moet schrijven. Dat gaat ze gewoon niet lukken, maar misschien best wel een leuke Right to Challenge gewoon in de praktijk tot een succes kunnen brengen”.

Continuïteit van Right to Challenge initiatieven

Enkele betrokken ambtenaren maken zich zorgen of initiatiefnemers de continuïteit van een publieke taak - die initiatiefnemers middels het Right to Challenge hebben overgenomen - kunnen waarborgen. Bijvoorbeeld initiatiefnemers hebben een speeltuin heringericht of een gebied herontwikkeld, maar wat als het beheer niet voldoende wordt onderhouden? De publieke ruimte wordt overwoekerd door onkruid en de speeltoestellen zijn niet meer veilig. Moet de gemeente deze taak weer uit de handen van de initiatiefnemers nemen met hoge kosten als gevolg? Verschillende ambtenaren worstelen met dit vraagstuk. Een betrokken ambtenaar beschrijft dat door dit continuïteitsvraagstuk enkel kleine

taken in Nederland worden gechallengeed. Indien een challenge mislukt, zijn de consequenties beter te overzien.

Betrokken ambtenaar 3: “Ik denk dat je dat gewoon in heel Nederland ziet. Dat de kleine dingen zijn die wel lukken alleen de grote dingen hebben wel continuïteit nodig, vragen veel van mensen.”

Interviewer: “Dus eigenlijk zeg je ze kunnen we kort misschien even iets oppakken, maar zodra het over lange en grote projecten gaat dan lukt dat niet.”

Betrokken ambtenaar 3: “Dat lukt over het algemeen niet. Je kunt wel zeggen je mag onze vuilniswagens challengen. In principe zou je daar voor moeten zijn, maar of het echt realistisch is dat zij dat echt kunnen uitvoeren. Dat betwijfel ik. [...]. Mijn indruk is sowieso dat in Nederland [initiatieven op het gebied van groenvoorziening] heel populair zijn. Ik denk dat dat ook een typisch iets is wat je redelijk makkelijk kunt challengen. Want ja het kan misgaan maar ja dan neem je gewoon weer in eigen beheer. Dan heb je dooie plantjes. Maar grote dingen... Ik heb ook wel in Rotterdam gehoord over zo'n buurthuis. Die wordt dan wel even overgenomen. Alleen even later merk je gewoon dat er weer een professionele organisatie dat dat toch weer bij moet staan, omdat het wel de nodige dingen met zich meebrengt.”

Initiatiefnemers zijn het niet altijd eens met het continuïteitsvraagstuk. Het proces van het eerste gesprek met de gemeente over een bepaald Right to Challenge initiatief tot en met de daadwerkelijke uitvoer hiervan, duurt vaak erg lang. Dit maakt het voor initiatiefnemers lastig continuïteit te bieden. Een reden is bijvoorbeeld dat het enthousiasme en vertrouwen van de initiatiefnemer in de gemeente minder wordt, waardoor het initiatief kan stranden. Niet alleen wordt het enthousiasme en vertrouwen minder, ook krijgen initiatiefnemers vaak geen financiële vergoeding voor de tijd die zij in het initiatief steken. Daarbij is het initiatief vaak de (hoofd) inkomstenbron van de initiatiefnemer, waardoor een lang proces niet haalbaar is.

Initiatiefnemer 18: “Ik heb dat in eerst instantie samen met een andere [initiatiefnemer] gedaan, maar die is gaandeweg het proces afgehaakt.”

Interviewer: “Waarom?”

Initiatiefnemer 18: “Misschien omdat ik simpelweg het financieel wel wat langer kon volhouden dan dat [andere initiatiefnemer] dat kon. Dat is wel een praktisch iets. Ik bedoel vooral dit soort Right to Challenges. Ja als er mensen zijn die gewoon een boterham moeten verdienen, die hun baan opzeggen, [...]. Ja die [financiële] ruimte moet je wel hebben om zo'n traject een half jaar uit te zingen.”

4.2. Aandachtspunten

In paragraaf 4.2.1 wordt het nieuwe conceptueel model toegelicht aan de hand waarvan de resultaten zijn beschreven. Vervolgens wordt antwoord gegeven op de beschrijvende vraag:

Welke aandachtspunten in de relatie tussen de gemeente en de burger worden door respondenten binnen Right to Challenge initiatieven als belangrijk geïdentificeerd?

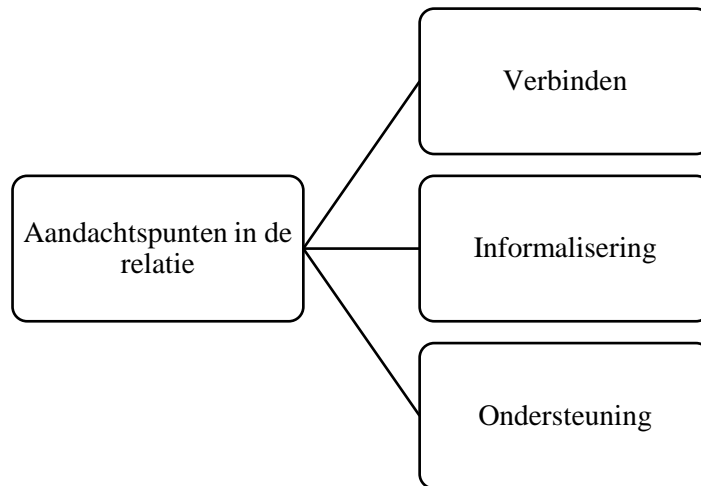
In paragraaf 4.2.2 wordt *verbinden* beschreven oftewel de dynamiek tussen het loslaten, samenspel en controleren van de initiatieven en initiatiefnemers door de gemeente. In paragraaf 4.2.3 wordt beschreven op welke manier *informalisering* een rol speelt in de relatie tussen initiatiefnemers en gemeenten. Tot slot wordt in paragraaf 4.2.4 beschreven waarom en op welke manier *ondersteuning* voor burgers en betrokken ambtenaren belangrijk is. In de paragrafen wordt telkens onderscheid gemaakt tussen de ervaringen van initiatiefnemers en betrokken ambtenaren. Elke paragraaf wordt afgesloten met een korte conclusie.

4.2.1. Aanpassingen conceptueel model

Het conceptueel model uit het theoretisch kader bleek na het analyseren van de data niet voldoende om de resultaten te beschrijven. Daarom zijn de concepten aangepast en is een ander raamwerk gemaakt. Dit is verantwoord om te doen, omdat de concepten dienden als *sensitizing concepts*. Dit wil zeggen dat de invulling van de concepten ruimte biedt voor nieuwe inzichten. Hieronder wordt het raamwerk aan de hand waarvan de resultaten zijn beschreven toegelicht. Dit is ook schematisch in Figuur 6 weergegeven.

- Bewegingsruimte en aandacht is *verbinden* geworden. De kerngedachte blijft hetzelfde: enerzijds ruimte bieden en anderzijds betrokken blijven bij het initiatief. De term *verbinden* beschrijft dit verband na het bestuderen van de data beter. *Verbinden* verwijst naar het samenspel waarin initiatiefnemers en betrokken ambtenaren worden verbonden.
- Gelijkheid en wederkerigheid is *informalisering* geworden. Gelijkheid en wederkerigheid blijken een gevolg te zijn van een bredere maatschappelijke trend, namelijk het ‘losser’ worden van banden tussen gemeenten en burgers.
- Support en ondersteuning is samengevat als *ondersteuning*. De inhoud blijft hetzelfde als in het conceptueel model uit het theoretische kader. De inhoud is nu samengevat als *ondersteuning*.

Figuur 6. Raamwerk beschrijving resultaten

4.2.2. Verbinden

In de onderzochte initiatieven blijken publieke taken niet volledig van de gemeente naar initiatiefnemers overgedragen te zijn, zoals de officiële definitie van Right to Challenge voorschrijft. Het volledig overdragen van publieke taken blijkt ook geen verlangen van initiatiefnemers en gemeenten te zijn. De wens van beide partijen is het vormgeven van ‘samenspel’. Het samenspel betekent voor de gemeente balanceren tussen enerzijds het loslaten en anderzijds het controleren van het initiatief. Eerst wordt in paragraaf 4.2.2.1 beschreven hoe initiatiefnemers en betrokken ambtenaren het loslaten ervaren. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2.2.2. ingegaan op het samenspel tussen de initiatiefnemers en betrokken ambtenaren. Daarna wordt in paragraaf 4.2.2.3 ingegaan op de vraag of de gemeente initiatieven controleert en zo ja op welke wijze. Tot slot wordt in 4.2.2.4 de visie van respondenten beschreven hoe de balans tussen loslaten, samenspel en controleren eruit zou moeten zien.

4.2.2.1. Loslaten

Initiatiefnemers

Initiatiefnemers vinden het belangrijk losgelaten te worden door de gemeente. Dit betekent dat ze ruimte van de gemeente wensen om zelf invulling te geven aan de inhoud en het proces van het initiatief. Het gaat dan bijvoorbeeld over regie hebben bij de besteding van het budget, het vormgeven van de speeltuin of de inrichting van het kantoor.

Initiatiefnemer 12: “Dus dan ga je ons niet bij het handje houden als wij zeggen van nou we gaan dat geld zus of zo besteden. Dus de discussie mag nooit zijn gaan wij van de subsidie van de gemeente een keer per jaar een uitje doen [doelgroep] of twee keer. Want die discussie voer je met zorgaanbieders ook niet.”

Initiatiefnemers wensen losgelaten te worden, omdat ze geloven te weten wat voor een specifiek gebied of specifieke doelgroep belangrijk is. Initiatiefnemers wonen vaak in het gebied waar het initiatief plaatsvindt en hebben daarom ook specifieke gebiedskennis. Door deze betrokkenheid in een gebied of wijk hebben ze sterk de motivatie om van het initiatief een succes te maken.

Initiatiefnemer 16: “En dat we gewoon zeg maar, veel nauwkeuriger kijken. Kijk ik bedoel we wonen hier in de straat en we wonen hier niet voor niks. We vinden die straat heel belangrijk zoals die nu is en we willen het beeld van de straat behouden. [...]. Je hebt er gevoel bij ja we hebben gewoon achter elk rapport onze vraagtekens gezet en dat doet misschien iemand bij de gemeente niet. Die denkt misschien van oké oké. [...]. En wij hebben heel vaak gezegd van is dat wel echt zo? Als je er nu even over nadenkt kun je het dan niet op een andere manier doen?”

Betrokken ambtenaar

Betrokken ambtenaren onderschrijven het belang van ruimte bieden aan initiatiefnemers. Dit betekent dat de initiatiefnemers binnen de kaders van de wet mogen experimenteren en pionieren met het initiatief. Om dit mogelijk te maken is het volgens enkele betrokken ambtenaren van belang naar initiatiefnemers uit te stralen dat fouten gemaakt mogen worden en dat dit niet direct wordt gesanctioneerd.

Gemeenten beschrijven twee redenen waarom het loslaten van initiatiefnemers toegevoegde waarde heeft. Ten eerste krijgen de wensen en belangen van andere burgers een plek binnen het initiatief waardoor het initiatief een breed draagvlak heeft. Zoals reeds beschreven vindt het initiatief vaak plaats in de wijk van de initiatiefnemer. Hierdoor hebben de initiatiefnemers korte lijntjes met buurtbewoners.

Betrokken ambtenaar 13: “In dit geval hebben we gezegd het hele voortraject leggen we ook bij bewoners neer, dus de stichting die krijgt verzoek om ook te ontwerpen [...]. Maar die hebben ook de hele speeltuin met bewoners ontworpen waardoor het draagvlak nog veel groter is en de ideeën van de wijk nog beter verankerd worden dan dat we als gemeente van buitenaf bedenken hoe het moet.”

Ten tweede schetsen een aantal betrokken ambtenaren het beeld dat burgers zich terugtrekken, wanneer de gemeente een initiatief overneemt. Een initiatief de ruimte geven, zorgt voor actieve burgers.

Betrokken ambtenaar 8: “Dus als je wil dat mensen betrokken blijven, zelf actief zijn dan moet je hen ook die ruimte geven. En op het moment dat wij als gemeente continue gaan zeggen van dit hoort bij ons dit doen wij. [...]. Dan is het resultaat dat mensen zich steeds meer terugtrekken.”

4.2.2.2. *Samenspel*

Initiatiefnemers

Initiatiefnemers hebben niet enkel behoefte aan ruimte, zij hebben ook nadrukkelijk behoefte aan een gemeente die actief meedenkt over het initiatief. Dit kan worden omschreven als het samenspel tussen initiatiefnemer en de betrokken ambtenaar. In de interviews wordt dit omschreven als - wanneer nodig – samen te overleggen, samen op te trekken en ideeën en kennis uit te wisselen. Het meedenken over het initiatief heeft zowel betrekking op grote kwesties als de kleine praktische zaken. Het betekent bijvoorbeeld sparren, meedenken, ideeën uitwisselen, aan interessante partijen worden geïntroduceerd of tips krijgen hoe om te gaan met de media. De rol van ‘sparringpartner’ kan ook door een andere partij worden uitgevoerd dan de betrokken ambtenaar. In enkele initiatieven verwijst de gemeente de initiatiefnemer door naar een andere partij (adviesbureau) welke kan meedenken vanuit specialistische kennis over een aan het initiatief gerelateerd onderwerp.

Initiatiefnemer 14: “Wij kunnen met een soort van strippenkaart kunnen wij die mensen inzetten. Van wij moeten straks iemand in dienst nemen, hoe gaat dat dan praktisch, over verzekeringen. De gemeente faciliteert het allemaal om informatie in te winnen. Als je vragen hebt mag je het bij de gemeente neerleggen en dan faciliteren ze dat vanuit zeg maar hun kennisbanken die ook meedraaien in de contracten.”

In een aantal onderzochte initiatieven wordt door initiatiefnemers geoordeeld dat betrokken ambtenaren actiever mogen meedenken. Initiatiefnemers beschrijven dat betrokken ambtenaren wel meedenken, maar er nauwelijks concrete ideeën en suggesties komen. Betrokken ambtenaren die meer assertief zijn kunnen volgens initiatiefnemers het initiatief beter maken doordat verbinding met andere projecten wordt gezocht en/of het proces sneller of soepeler verloopt. Daarbij wordt unaniem door initiatiefnemers opgemerkt dat deze houding geen onwil van de betrokken ambtenaar is, maar de ‘nieuwigheid’ van het kader Right to Challenge.

Initiatiefnemer 12: “Het is niet dat ze stilzitten maar de triggeren het proces niet. Wij zeggen dus van dit of dat zou moeten gebeuren. Ohja nou dat gaan we doen. Maar zij gaan niet zeggen van joh wij merken van iedere keer dat wij een met een voorstel komen hebben wij last binnen de organisatie door of daar, weetje wat we gaan een workshop houden daar of daar. En dat proberen we die of die ambtenaar te overtuigen dat ze dit toch anders moeten doen zoiets. Doen ze niet.”

Initiatiefnemer 2: “Maar het is denk ik een illusie om te denken dat je alles van tevoren in zón nieuw traject waarmee eigenlijk niemand echt ervaring mee heeft, dat je dat dan allemaal kan overzien. Dus op een geven moment weet je ook van ja je weet niet wat er fout gaat, maar er gaat iets fout en dan moet je ook wel open naar elkaar zijn en dat ook accepteren.”

Betrokken ambtenaar

Het gesprek voeren over het initiatief met de initiatiefnemers is voor betrokken ambtenaren de toegevoegde waarde van het samenspel. Right to Challenge is voor zowel de initiatiefnemers als de betrokken ambtenaren nieuw en wordt regelmatig als een zoekproces ervaren. Wanneer zijn partijen tevreden over het initiatief? Wanneer is een initiatief geslaagd? Wat voegt het initiatief toe in vergelijking met toen de gemeente het uitvoerde? Het gezamenlijk bespreken van deze onderwerpen en het delen van kennis heeft volgens de betrokken ambtenaren een positieve invloed op het initiatief.

Betrokken ambtenaar 19: “Dat we samen ook een beetje gaan morrelen aan wat kan wel en wat kan niet. Soms kan er veel meer dan je van tevoren denkt. Als je met elkaar meedenkt.”

Betrokken ambtenaar 11: “Wij hebben ook echt uitgesproken waar we nu voorstaan en dat het allemaal nieuw is voor iedereen. Het is de bedoeling dat we daarin samen optrekken het is niet van ons en niet van hun. En we hebben elkaar gewoon nodig.”

Aan de andere kant worstelen betrokken ambtenaren regelmatig met de vraag hoe zij meer proactief kunnen meedenken met het initiatief of hoe zij het initiatief beter kunnen ondersteunen. Het onvoldoende actief meedenken en ondersteunen verklaren zij – net zoals de initiatiefnemers - doordat het proces van Right to Challenge nieuw is. Een aanvullende verklaring die betrokken ambtenaren geven is dat Right to Challenge ook andere beleidsterreinen kan omvat. Hierdoor is de volgorde van het proces niet precies uit te stippelen wat vooruitdenken ingewikkeld maakt. Wat het vooruit plannen ook compliceert is de veranderlijke aard van de initiatieven.

Betrokken ambtenaar 1: “Maar ook voor onszelf hoor merkte ik dat we in het begin best wel afwachtend waren, van wat willen ze nou precies. En we gingen ook niet proactief dingen aanbieden van goh heb je hieraan gedacht of willen jullie daar iets mee. Dus het was echt heel erg zoeken naar wat, wat willen zij en hoe kunnen we dat bieden. En op een gegeven moment zijn we wel meer gericht gaan zoeken naar wat willen wij eigenlijk.”

4.2.2.3. Controleren

De geïnterviewde initiatiefnemers en betrokken ambtenaren herkennen niet dat de initiatieven onderhevig zijn aan een hoge mate van controle door de gemeente. Wel ervaren beide partijen een enkele keer dat andere ambtenaren binnen de gemeente de controle niet uit handen willen geven. Een voorbeeld is dat een andere ambtenaar wilde bepalen waar het initiatief zou vestigen.

Initiatiefnemers geven aan een bepaalde mate van controle vanuit de gemeente op prijs te stellen. In een aantal initiatieven neemt de gemeente de verantwoordelijkheid over van een bepaald onderdeel

van het initiatief. Gezien de expertise van de gemeente op dit onderwerp, werd dit door de initiatiefnemers als legitiem beoordeeld. De gemeente is dan bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het onderhoud van grote speeltoestellen of het groot onderhoud van de sporthal.

Initiatiefnemer 2: “Zij hebben daarin de lead genomen en een modelcontract opgesteld en dat is ook meer hun expertise dan die van ons. Dat vind ik juist goed, want die expertise die zit ook meer in hun kant. En wij moeten dat wel kritisch tegenlezen. Maar het is raar om dat andersom te verwachten.”

4.2.2.4. *Loslaten, controleren of samenspel?*

Een balans tussen loslaten en controleren is altijd gewenst, aangezien initiatiefnemers ondersteuning nodig hebben. Hoeveel en op welk moment loslaten en controleren plaats moet vinden is niet op voorhand te bepalen gezien de dynamiek van het initiatief. Het vraagt volgens de respondenten telkens opnieuw open in gesprek gaan.

Betrokken ambtenaar 8: “Het is allemaal maatwerk. [...]. Wat mensen zelf kunnen doen, dat ook de ruimte geven om dat zelf te blijven doen. En dat verder in die zin aansluiten bij wat de inwoner niet zelf kunnen en waar wij wel belang van zien dat het van de grond komt, om dat aan te bieden.”

Initiatiefnemer 21: “Ja dat is het belangrijkste. Dat is vaak bij participatieprojecten van de burger moet het doen en dan willen ze gelijk alles overlaten aan de burger. Terwijl ja als de burger alles kon doen had hij het allang gedaan. Je moet hem helpen op punten waar hij spaak loopt en daar moet je op faciliteren. Dus als jij een plan hebt maar je komt er financieel niet helemaal uit hoe je dat doet, dan moet iemand van de gemeente je daarbij helpen. Dus daar moet een verbindende factor zitten.”

Concluderend kan worden gesteld dat voor zowel initiatiefnemers als betrokken ambtenaren een balans tussen enerzijds loslaten en anderzijds controleren een belangrijk aandachtspunt is. In dit samenspel verlangen initiatiefnemers dat de gemeente actief meedenkt over het initiatief. Het vinden van de optimale balans tussen loslaten en controleren is ingewikkeld. Vanuit het perspectief van de betrokken ambtenaar wordt de balans bemoeilijkt door onder andere de werkdruk. Er is een spanning is zichtbaar tussen enerzijds betrokken zijn bij het initiatief en anderzijds het uitvoeren van andere werkzaamheden. Vanuit het perspectief van de initiatiefnemer bemoeilijkt de onwetendheid over wat de initiatiefnemer kan verwachten van de gemeente de balans. Daarnaast vraagt elke fase van het initiatief van beide partijen telkens weer opnieuw het samenspel vorm te geven.

4.2.3. Informalisering

Informalisering betekent dat maatschappelijke samenwerkingsverbanden tussen burgers en de gemeenten ‘losser’ of minder officieel worden en daarmee ook minder hiërarchisch. Dit wordt in paragraaf 4.2.3.1 beschreven. Nu meer aandacht is voor de informele processen in de relatie tussen de initiatiefnemer en de gemeente, speelt wederzijds vertrouwen een belangrijkere rol. Dit wordt in paragraaf 4.2.3.2 wordt beschreven. In hoeverre informalisering leidt tot een gelijkwaardigere relatie tussen de gemeente en burgers wordt in paragraaf 4.2.3.3 besproken.

4.2.3.1. *Informele processen in de relatie tussen gemeente en initiatiefnemer*

In de relatie tussen de betrokken ambtenaren en initiatiefnemers zijn veelal informele processen waar te nemen. In het discours van de gemeente en initiatiefnemers komen de woorden ‘het gesprek aangaan’, ‘om tafel gaan’ en ‘korte lijntjes hebben’ met regelmaat terug. Dit geeft de nadruk op de informele processen weer.

Betrokken ambtenaar 20: “Ja en bereid bent om te zeggen van oké wij zouden dat niet helemaal zo doen, maar ik zie nu dat het op die manier beter is voor de bewoners of voor dat stukje. [...]. Dat je een aantal dingen durft om aan te passen. Dat betekent natuurlijk ook voor de initiatiefnemer dat die bereid is zich te voegen. Dus je moet met elkaar wel bekijken van, je moet het mogelijk maken. Dat betekent toch ook vaak dat je bereid moet zijn om iets in te leveren. Of om te zeggen van nou oké of ik betaal iets extra’s of ik ben minder streng.”

Initiatiefnemer 6: “Nou sowieso de informele omgang en dat zij ook zeggen van ja wij willen hier niet een zwaar commercieel bedrijf aan het werk zien. Wij willen gewoon horen waar het om gaat. Dus kom niet aan met een boekwerk aan cijfertjes, statistieken, diagrammen. Kom gewoon aan met wat je doet en wie je bent.”

Betrokken ambtenaar 5: “En dat ik eigenlijk tegen ze zeg op het moment dat jij iets wil dan kun je mij bellen. En je hoeft niet te mailen ofzo. We zitten heel kort met elkaar aan tafel.”

Initiatiefnemers geven aan meer vertrouwen te hebben in ‘direct zaken afhandelen’ in plaats van gemeentelijke procedures te volgen. De ervaring van initiatiefnemers is dat deze vaak lang duren, fouten worden gemaakt en de uitkomst geen voldoening geeft. Het initiatief wordt hierdoor vertraagd en een aantal initiatiefnemers geeft aan hierdoor gefrustreerd te raken.

Initiatiefnemer 17: “Ik kan met dat nog heel duidelijk herinneren dat we bij [plaats] liepen. Foto's gemaakt en [respondent] dingen opgeschreven [...]. En vervolgens aan het einde van het gesprek krijg je eigenlijk te horen van nou, dan gaan we nu even kijken en dan komen we er met een week of drie op terug. Terwijl we dus een lijst hebben gemaakt. Dan wordt er voorgesteld van joh als jij [ambtenaar] nu die lijst hebt en iemand drie meter verderop heeft ook een lijstje. Zouden we dat ook even direct naast elkaar kunnen leggen. Nou anderhalf uur later stappen we naar buiten [en is het geregeld]. Dus zo makkelijk zou het in principe wel kunnen zijn.”

4.2.3.2. *Wederzijds vertrouwen*

Vertrouwen vanuit het perspectief van de betrokken ambtenaren

Geïnterviewde betrokken ambtenaren geven aan dat vertrouwen de basis is van een goede relatie met de initiatiefnemer. Enkele betrokken ambtenaren geven aan dat ze het vertrouwen moeten hebben dat de subsidie rechtmatig wordt besteed. Anderen betrokken ambtenaren geven aan dat ze het vertrouwen moeten hebben dat de burger competent genoeg is om het initiatief uit te voeren.

Betrokken ambtenaar 3: “Maar je moet wel van beide kanten iets hebben van dit gaat de goede kant op. Wij geloven in een kans van slagen. En dat het geld ook wel. Wij hebben ook weleens dat we een subsidie vertrekken voor een eenmalige activiteit. Dan moet je wel vertrouwen hebben dat dat geld op de goede plek terecht komt.”

Vertrouwen vanuit het perspectief van de initiatiefnemers

Initiatiefnemers ervaren het positief als de betrokken ambtenaar of wethouder laat blijken te vertrouwen in het initiatief. In de interviews beschrijven initiatiefnemers dit ook als het gevoel dat er in hen geloofd wordt. Het betekent dat ze waardering voor de tijd en energie krijgen die ze in het initiatief steken. Dit resulteert vaak in een enthousiast en trots gevoel bij de initiatiefnemer. Daarnaast voelen initiatiefnemers zich serieus genomen wanneer waardering over de meerwaarde van het initiatief wordt geuit. Het geloof of vertrouwen kan expliciet worden uitgesproken naar de

initiatiefnemers. Ook ervaren initiatiefnemers dat in hen geloofd wordt wanneer de betrokken ambtenaar of wethouder tijd vrij maakt. Bijvoorbeeld door fysiek lang te komen bij het initiatief.

Initiatiefnemer 14: “Ik denk net een beetje in de relatie als je afzwemt en je ouders zijn erbij, toch leuk dat ze je prestaties zien. Van hé er is iemand die trots is. Dat is leuk om zo te ervaren.”

Initiatiefnemer 10: “[...] ook natuurlijk de wethouder die is wezen kijken, dat vond ik echt een heel positief gegeven. Ik heb de presentatie gegeven, dus dat geeft dan wel weer wat, ja goed gevoel zeg maar.”

Voorwaarden voor vertrouwen

Een open, eerlijke en transparante communicatie waarbij wederzijdse verwachtingen uitgesproken zijn worden door betrokken partijen genoemd als voorwaarden voor vertrouwen. Veel initiatiefnemers oordelen dat op deze punten verbetering mogelijk is en voornamelijk op wederzijdse verwachtingen. Initiatiefnemers ervaren regelmatig dat wederzijdse verwachtingen van elkaar niet duidelijk zijn. Initiatiefnemers hebben bepaalde verwachtingen over het proces, het initiatief en de relatie met de betrokken ambtenaar. De betrokken ambtenaar heeft ook verwachtingen over deze onderwerpen. Uit de interviews komt regelmatig naar voren dat deze verwachtingen niet overeenkomen en niet worden uitgesproken omdat ze zich deels impliciet manifesteren. Dit kan tot onderlinge fricties leiden of tot teleurstellingen.

Initiatiefnemer 2: “Je kunt er wel mooie termen aan geven maar uiteindelijk moet je ook wel een beetje een concreet doel formuleren van waar doe je het voor. Dus wat verwacht je van ons. Zoals bezettingsgraad omhoog, sporters moeten meer tevreden zijn, nog ander maatschappelijk nut bijvoorbeeld met vluchtelingen. Maak het duidelijk en dat geldt voor beide partijen, dus wat willen zij en wat willen wij.”

Enkele betrokken ambtenaren herkennen ook de verbeteringen die mogelijk zijn binnen het managen van de verwachtingen.

Betrokken ambtenaar 1: “Dat er soms te lang onduidelijkheid blijft hangen en dat je beter aan verwachtingsmanagement kunt doen. [...]. Want zo’n initiatief denkt natuurlijk van leuk dat gaan we doen en over een half jaar gaan we starten. Maar soms is het echt heel reëel om te weten dat je er minimaal één of twee jaar mee bezig om alles te onderzoeken en af te handelen. Verwachtingen zijn meer vanuit gemeente naar initiatief. Want initiatief kan soms the sky is the limit denken.”

4.2.3.3. *Hiërarchie versus partnerschap*

Door informaliseringsprocessen – waarbij de gemeente en initiatiefnemers om tafel gaan - lijkt de relatie tussen de gemeente en burgers minder hiërarchisch te zijn. Betrokken ambtenaren omschrijven de relatie met de initiatiefnemers als een relatie gebaseerd op partnerschap en gelijkwaardigheid. Dit betekent dat ze naast het initiatief staan en zich niet willen verheffen boven het initiatief.

Betrokken ambtenaar 19: “Maar deze vind ik ook heel mooi je staat naast elkaar. Je bent wel een soort opdrachtgever maar het moet niet zo zijn 'wij weten het allemaal beter'. Dus je geeft ook echt een taak over of je gaat echt een bewonersinitiatief dat is dus niet van ik laat het over aan een initiatiefnemer, maar je staat echt naast elkaar je kunt ook echt van elkaar leren.”

Betrokken ambtenaar 20: “Is dat je denk ik ook een gedeeld belang hebt met elkaar en je dit ook zo moet zien. Het moet niet zo zijn dat het zo is van he ik ben overheid en ik bepaal wat jij wel en niet mag. En wij hebben met elkaar afgesproken dat we dit aangaan en dan mag jij mij aanspreken en jij mag mij ook aanspreken, maar wij gaan niet tegenover elkaar zitten jij- bakken.”

Sommige initiatiefnemers herkennen de gelijkwaardige relatie met de betrokken ambtenaar. Hierdoor voelen initiatiefnemers dat hun kennis en inspanningen serieus worden genomen. Een andere initiatiefnemer beschrijft dat het een geruststellend idee is dat hij niet het gehele project zelf hoeft te doen, maar de gemeente als partner ondersteunt waar nodig.

Andere initiatiefnemers herkennen het partnerschap voor een deel, maar zien ook nog een zekere hiërarchie in de relatie. Dit komt bijvoorbeeld terug in de woordkeus van de gemeente door onderscheid te maken tussen ‘burgers’ en ‘professionals’ (waarmee respectievelijk wordt bedoeld: bewoners en ambtenaren). Terwijl het idee van de initiatiefnemers is dat burgers ook professionals (kunnen) zijn.

Initiatiefnemer 21: “Ja ook leuk de gemeente heeft het altijd over bewoners/ burgers en professionals en met professionals bedoelen ze zichzelf dat is dan de ambtenaar. Terwijl elke bewoner ook gewoon een vak heeft. En dat soort dingen vind ik wel grappig. De gemeente maakt onderscheid tussen bewoners en professionals en daarmee impliceer je ook een beetje van ja bewoners/ amateurs dat je niet helemaal serieus neemt.”

Concluderend kan worden gesteld dat met name initiatiefnemers informele processen belangrijk vinden in de relatie met de gemeente. Zo hebben initiatiefnemers meer vertrouwen in het direct regelen van zaken, dan in het doorlopen van formele gemeentelijke procedures. Daarbij vinden initiatiefnemers partnerschap en gelijkwaardigheid met de betrokken ambtenaar belangrijk, dit laat volgens initiatiefnemers zien dat ze serieus worden genomen.

Daarnaast kan worden geconcludeerd dat wederzijds vertrouwen voor zowel betrokken ambtenaren als initiatiefnemers belangrijk is als basis voor een goede samenwerkingsrelatie. Initiatiefnemers vinden het daarbij belangrijk dat de betrokken ambtenaar laat zien in hen te geloven.

Deze bevindingen kunnen worden verklaard door het eerder gemaakte onderscheid tussen de leefwereld (initiatiefnemers) en de systeemwereld (gemeenten) (Habermas, 1987; Van den Brink, 2013). Zoals de resultaten uit dit onderzoek laten zien benadrukken initiatiefnemers de ‘zachte’ aandachtspunten binnen de relatie, zoals normen, waarden en gevoelens. Betrokken ambtenaren hebben hier ook aandacht voor, maar in mindere mate. Voor betrokken ambtenaren zijn regels en formele procedures ook belangrijk.

4.2.4. Ondersteuning

In deze paragraaf wordt ingegaan op de cruciale personen die de initiatiefnemers en betrokken ambtenaren nodig hebben voor het realiseren van het initiatief. In paragraaf 4.2.4.1 wordt besproken welke persoon belangrijk is voor initiatiefnemers. In paragraaf 4.2.4.2. wordt dit beschreven voor de betrokken ambtenaar.

4.2.4.1. Breekijzer voor initiatiefnemers

De meeste initiatiefnemers geven aan een ambtenaar nodig te hebben die fungeert als breekijzer zodat het initiatief gecontinueerd kan worden. Dit betekent dat de betrokken ambtenaar het initiatief door de gemeente manoeuvreert en wanneer nodig zich hard maakt voor het initiatief. Veel initiatiefnemers ervaren dat de betrokken ambtenaar bij de gemeente deze rol vervult.

Initiatiefnemer 21: “Maar linksom of rechtsom kom je altijd ergens de oude organisatie binnen die misschien nog wel werken via de vinkjes. Die een brief terugsturen van het kan niet. Dan heb je iemand nodig in de positie van [betrokken ambtenaar] die niet naar jou zegt het kan niet maar die naar die ambtenaar zegt van hoe gaan we het wel doen”.

Enkele initiatiefnemers geven aan dat de rol van breekijzer ontbreekt, waardoor het proces van het initiatief wordt vertraagd. Vaak zijn initiatiefnemers afhankelijk van de inspanningen die de betrokken ambtenaar levert. Het aanvragen van vergunningen en overleggen met andere beleidsdomeinen zijn voorbeelden van deze inspanningen

Initiatiefnemer 10: “[bij de betrokken ambtenaar] blijft het liggen, blijft het hangen [...] dan is er weer niemand die dat overneemt, [..]. En nu eigenlijk twee weken geleden hebben we weer overleg gehad en daar zat [gebied coördinator] bij [...]. Dus het is nu dat [gebied coördinator] eigenlijk heeft doorgepakt, maar anders hadden we nog steeds kunnen wachten. [...] En dat frustreert wel enorm.”

Eén uitzondering zijn initiatiefnemers die reeds ervaring hebben met de gemeentelijke processen. Zij hebben de rol van breekijzer minder nodig. Dit zijn bijvoorbeeld initiatiefnemers die in hun dagelijkse werkzaamheden vaak contact hebben met de gemeente en weten hoe processen lopen en hoe zij hiermee om moeten gaan.

Initiatiefnemer 16: “Nee wij hebben dat niet nodig, door onze rol als professional zijn wij gewend om met gemeentes te werken dus we weten ook hoe de gemeentes werken. En dat is natuurlijk ons voordeel. We moeten nu even vasthouden!”

4.2.4.2. *Breekijzer voor betrokken ambtenaar*

Veel geïnterviewde betrokken ambtenaren geven aan de wethouder als breekijzer nodig te hebben om de realisatie of het proces van het initiatief te borgen. Regelmatig ervaren betrokken ambtenaren weerstand over het initiatief bij directe collega's en collega's van andere beleidsdomeinen. De geïnterviewde betrokken ambtenaren geven onder andere aan dat collega's een andere visie op burgerparticipatie hebben of geen uitzonderingen op de regels (willen) maken. Betrokken ambtenaren staan voor een dilemma: enerzijds is het passeren van de collega de optimale situatie voor het proces van het initiatief. Anderzijds is het aannemelijk dat het passeren van de collega een negatieve invloed heeft op de samenwerkingsrelatie tussen de betrokken ambtenaar en zijn collega.

Betrokken ambtenaar 11: “Want bij [initiatief] kwamen ze op een gegeven moment met een vraag en toen zei ik ook van ja ik loop nu binnen gewoon vast. Als ik nu verder ga dan schop ik heel veel collega's tegen de schenen.”

Bij het oplossen van dit dilemma hebben betrokken ambtenaren de wethouder nodig die fungeert als breekijzer. Wethouders hebben de formele taak en het gezag uitvoering te geven aan het collegeprogramma. In de meeste gemeenten van de onderzochte initiatieven staat burgerparticipatie en/of Right to Challenge centraal binnen het collegeprogramma. Gezien het politieke belang van

burgerparticipatie maken wethouders zich daarom sterk voor de uitvoering van participatiebeleid. In veel gemeenten betekent dit dat de wethouder met zijn formele gezag ambtenaren aanspreekt.

Betrokken ambtenaar 20: “En als je dat [betrokken wethouder] niet hebt, dan wordt het dweilen met de kraan open. Dan wordt het heel lastig. Dan heb je heel veel overtuigingskracht nodig om andere mensen mee te krijgen. Dus je hebt echt de macht nodig. En dan kan een portefeuillehouder of een manager zijn. Dat kan echt. Echt als die mensen er niet achter staan, ga je het bijna niet voor elkaar krijgen.”

Betrokken ambtenaren kunnen twee strategieën hanteren om de wethouder in te schakelen. Ten eerste kan de betrokken ambtenaar zelf escaleren naar de betrokken wethouder.

Betrokken ambtenaar 5: “Dat je een keer moet gaan huilen bij een wethouder van ik kom niet verder met mijn collega's terwijl jij het zo belangrijk vindt Right to Challenge vorm te geven. En dan moet de wethouder weer een keer boos doen.”

Zoals reeds beschreven is deze strategie ingewikkeld gezien het feit dat het escaleren naar de wethouder de werkrelatie met collega's kan schaden. Daarom wordt een tweede strategie vaker gehanteerd, waarbij de initiatiefnemers naar de betrokken wethouder gaan vanuit eigen initiatief, maar vaker naar aanleiding van advies van de betrokken ambtenaar.

Concluderend kan worden gesteld dat het aannemelijk is dat een initiatief zal stagneren, wanneer een breekijzer voor de initiatiefnemer en/of de betrokken ambtenaar ontbreekt. Daarbij blijkt dat de betrokken ambtenaar vaak als breekijzer fungeert voor de initiatiefnemer en de wethouder dient vaak als breekijzer voor de betrokken ambtenaar. Een kanttekening is dat escaleren naar de betrokken wethouder de werkrelatie met de collega's kan schaden.

5. Conclusie

In hoofdstuk 5 wordt antwoord gegeven op de vraag hoe initiatiefnemers en gemeenten de onderlinge relatie ervaren en hoe dit kan worden geduid met criteria die uit de literatuur zijn afgeleid. Daarnaast worden conclusies over het kader Right to Challenge getrokken.

5.1. Ervaringen relatie initiatiefnemers en gemeente

De verdiepende vraag van dit onderzoek is:

Hoe ervaren burgers en gemeente de onderlinge relatie in Right to Challenge initiatieven en hoe kan hun oordeel worden geduid met behulp van criteria die zijn afgeleid uit de literatuur over burgerinitiatieven?

Op basis van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat het samenspel tussen burgers en gemeenten binnen het kader Right to Challenge van belang is. Hierbij wordt gezamenlijk gewerkt aan publieke taken en heeft de gemeente een actieve en betrokken rol bij het initiatief. Terugkomend op de titel van dit onderzoek is het dus niet wenselijk dat de overheid een stap terug (*'stepping back'*) doet binnen Right to Challenge. De overheid zou schouder aan schouder (*'shoulder to shoulder'*) met burgers moeten staan, waarbij de overheid een blijvende actieve betrokken houding heeft bij het initiatief. Hieronder worden conclusies getrokken over hoe burgers en gemeenten de relatie ervaren specifiek voor de thema's verbinden, informalisering en ondersteuning. Daarbij zien zowel burgers als betrokken ambtenaren diverse mogelijkheden tot verbetering.

Verbinden

De meeste initiatiefnemers en betrokken ambtenaren oordelen dat het samenspel binnen Right to Challenge over het algemeen prettig verloopt. Samenspel wil zeggen dat door de gemeente wordt gebalanceerd tussen enerzijds het loslaten en anderzijds het controleren van het initiatief. Dit betekent dat initiatiefnemers de ruimte krijgen te experimenteren en pionieren met het initiatief, waarbij ook overleg en samenwerking met de gemeente plaatsvindt.

Opvallend is dat in het maatschappelijk debat negatief wordt gesproken over de gemeente wanneer zij taken uit handen van de initiatiefnemers neemt. Dit onderzoek lijkt een andere kant op te wijzen. Initiatiefnemers vinden een controlerende houding van de gemeente niet per definitie negatief. Zij vinden een controlerende houding van de gemeente legitiem, wanneer de gemeente vanuit haar expertise een taak overneemt.

Tot slot oordelen betrokken ambtenaren en initiatiefnemers dat *actief* meedenken met initiatieven ruimte voor verbetering laat. Het proces van Right to Challenge is nieuw en omvat meerdere beleidsterreinen dit maakt het vooruitplannen ingewikkeld. Deze redenen samen met het dynamische en enigszins onvoorspelbare karakter van burgerinitiatieven, maakt het meedenken complex.

Informalisering

Voornamelijk initiatiefnemers hebben meer vertrouwen in informele processen dan in formele gemeentelijke procedures. De ervaring is dat informele processen kort en snel zijn, waardoor het initiatief snelheid behoudt. Ondanks dat informaliseringsprocessen zouden leiden tot een gelijkwaardigere relatie tussen initiatiefnemers en betrokken ambtenaren, ervaren initiatiefnemers dit niet altijd. Hierdoor lijken initiatiefnemers zich niet serieus genomen te voelen in hun kennis en ervaring. Deze bevinding wordt ondersteund door Hendriks et.al. (2014). Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de relatie tussen de initiatiefnemers en de betrokken ambtenaar.

Daarnaast geven betrokken ambtenaren en initiatiefnemers in dit onderzoek aan dat vertrouwen de basis is voor een positieve samenwerking. Het *managen* van wederzijdse verwachtingen heeft een positief effect op het wederzijdse vertrouwen tussen de initiatiefnemers en de gemeenten. Echter blijkt uit dit onderzoek dat verwachtingen regelmatig niet worden uitgesproken en/ of met elkaar conflicteren. Dit kan leiden tot minder vertrouwen, wat een negatief effect heeft op het initiatief.

Tot slot blijkt uit dit onderzoek dat initiatiefnemers het als positief ervaren, wanneer de betrokken ambtenaar persoonlijk betrokken is bij het initiatief. Deze bevinding is in lijn met de studie van Hendriks et.al. (2014). Op basis van dit onderzoek blijkt dat initiatiefnemers het voornamelijk waarderen als de betrokken ambtenaar tijd vrij maakt door fysiek bij het initiatief langs te gaan.

Ondersteuning

Op basis van dit onderzoek wordt geconcludeerd dat een breekijzer voor zowel initiatiefnemers als de betrokken ambtenaar onmisbaar is voor de continuering van het initiatief. In de meeste initiatieven ervaart de initiatiefnemer de betrokken ambtenaar als breekijzer. Wanneer deze rol ontbreekt, rapporteren initiatiefnemers teleurstellingen en een vertraagd proces.

In aanvulling op de studie van Edelenbos, et. al. (2016) wordt in dit onderzoek gevonden dat de wethouder als breekijzer fungeert voor de betrokken ambtenaar. De betrokken ambtenaar heeft een breekijzer nodig als hij interne obstakels niet zelf kan oplossen. De wethouder spreekt andere ambtenaren aan op basis van de formele taak die de wethouder heeft om uitvoer te geven aan het collegeprogramma. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat de betrokken ambtenaar vaak niet zelf naar

de wethouder escaleert, omdat dit de werkrelatie met de collega ambtenaar kan schaden. Om de initiatiefnemer te helpen verwijst de betrokken ambtenaar de initiatiefnemer door naar de wethouder.

Samenvattend hangen de vorige onderdelen op de volgende manier met elkaar samen. Binnen de participatiesamenleving ligt het initiatief bij de burgers en is de gemeente ondersteunend. Deze nieuwe rollen kunnen worden gekenmerkt door *samenspel*, waarbij de gemeente en initiatiefnemers samenwerken. Binnen deze relatie worden de interacties tussen initiatiefnemers en gemeenten de *informeler*. Niet het formele politieke systeem is leidend maar ‘samen aan tafel’ raken initiatieven uitgekristalliseerd. Op het moment dat de betrokken ambtenaar en de initiatiefnemers er samen niet uitkomen, wordt het formele pad gekozen en *ondersteuning* van de wethouder gevraagd.

5.2. Meerwaarde Right to Challenge

Op basis van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat het kader Right to Challenge geen doel op zichzelf is, maar een middel om aandacht te vestigen op burgerparticipatie. Gemeenten streven niet naar het zo goed mogelijk uitvoeren van alle regels rondom Right to Challenge (Right to Challenge als *doel*). Het kader Right to Challenge dient als een *middel* om brede aandacht te genereren voor burgerparticipatie. Door deze aandacht wordt het gesprek over burgerparticipatie gevoerd en het kader biedt mogelijkheden die zich anders niet hadden voorgedaan. Daarnaast legt het kader ook de aandacht op knelpunten binnen burgerparticipatie zoals de duurzaamheid van initiatieven en de representativiteit van de initiatiefnemers.

6. Beleidsreflectie

In dit hoofdstuk worden bredere maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkeling omtrent democratische vernieuwing binnen de lokale democratie beschreven, waarvoor de bevindingen uit dit onderzoek illustratief zijn.

6.1. De participatieve democratie

De lokale representatieve democratie staat onder druk (Bovenkamp & Vollaard, 2017). Lokale verkiezingsopkomsten dalen, waardoor wensen van niet-stemmers ongehoord blijven (Boogers & Salomé, 2014). Ook neemt het vertrouwen van burgers in lokale politici en partijen af. Tonkens, Trappenburg, Hurenkamp en Schmidt (2015, p. 7) stellen dat er ‘één lichtpuntje’ is binnen de afbrokkelende representatieve democratie: burgers die zelf initiatieven ondernemen. Burgers wachten niet tot lokale politici problemen oplossen, maar zij gaan zelf aan de slag om de problemen op te lossen. Dit representeert de ontwikkeling van de representatieve democratie naar participatieve democratie of doe-democratie (Tonkens, et. al., 2015). Binnen de participatieve democratie is het niet de overheid, maar geven burgers (in samenwerking met de overheid) publieke voorzieningen vorm. Niet praten maar doen.

6.2. Gevolgen van de omslag naar de participatieve democratie

De participatieve democratie beïnvloedt de vormgeving en werking van de lokale representatieve democratie. De huidige gedachte binnen het maatschappelijk debat is dat ambtenaren burgers moeten ‘loslaten’, zodat burgers de ruimte krijgen om in de praktijk problemen op te lossen. Burgers worden initiatiefnemers en gemeenten moeten op hun handen gaan zitten (Tonkens, et. al., 2015). Als gevolg hiervan worden interacties tussen burgers en de gemeente informeler. Overleg vindt plaats tijdens de koffie en bij een vraag wordt kort telefonisch overlegd. Enkel wanneer de partijen er op deze manier niet uitkomen wordt de gemeenteraad erbij geroepen. Tonkens, et. al. (2015) beschrijven dit als de juridisering en depolitisering van de representatieve democratie. Ze vergelijken dit met een huwelijk: als alles goed gaat speelt het huwelijkscontact geen rol. Enkel wanneer het huwelijk stuk loopt, wordt het contract bekeken. Zo lijkt het ook te werken in de relatie tussen burgers en de gemeente, wat in lijn is met dit onderzoek. Initiatiefnemers hebben meer vertrouwen in een informele relatie met de gemeente en enkel wanneer dit – om welke reden dan ook - niet werkt wordt de wethouder ingeschakeld. Met andere woorden de gemeenteraad lijkt burgers enkel te vertegenwoordigen in juridische zaken, voor in noodgevallen. Kortom bovenstaande schetst veranderingen in de lokale democratie onder invloed van participatieve vormen van democratie, waarbij de relatie met de gemeente een informeel karakter heeft en de gemeenteraad enkel in noodgevallen een rol lijkt te hebben.

6.3. De kracht van de participatieve democratie

De belangrijkste kracht van informele processen is dat het gebaseerd is op vertrouwen. Volgens Klijn en Koppenjan (2016) is vertrouwen de motor achter innovatieve oplossingen en enkel deze categorie oplossingen kunnen maatschappelijke vraagstukken adresseren. Innovatieve oplossingen vragen namelijk dat actoren informatie en kennis delen en mogelijke risico's incasseren. Het is rationeel voor actoren om hier terughoudend in te zijn: wat als de andere actor verkeerde intenties heeft? Het inbouwen van regels om risico's te vermijden en opportunistisch gedrag van de andere partij te voorkomen is onmogelijk. Vertrouwen biedt daarom uitkomst, omdat het zorgt dat actoren erop vertrouwen dat de ander niet opportunistisch zal handelen waardoor innovatieprocessen op gang komen. In dit onderzoek geven respondenten aan dat vertrouwen belangrijk is en met name het uitspreken van wederzijdse verwachtingen en wensen. Deze duidelijkheid en transparantie wordt gezien als een voorwaarde, voordat betrokken ambtenaren en initiatiefnemers samen om tafel gaan om 'zaken te doen'.

6.4. Spanningen van de participatieve democratie

Toch klinken ook kritische geluiden over deze ontwikkeling. Zoals Peters, Van Stipdonk en Castenmiller (2014) stellen, zorgen burgerinitiatieven voor spanningen die gaan over het bewaken van de democratische spelregels. Binnen de representatieve democratie gelden breed gedragen regels en procedures om minderheden te beschermen. Burgerinitiatieven worden in veel mindere mate gekenmerkt door regels, waardoor mogelijke ongelijkheid op de loer ligt. Deze tegenstellingen tussen representatieve democratie en de participatieve democratie leiden tot een aantal spanningen.

6.4.1. Representativiteit

Ten eerste zijn burgers die een initiatief organiseren dikwijls niet representatief voor de gehele samenleving, gezien zij vaak blanke hoogopgeleide mannen van middelbare leeftijd zijn (Bovenkamp & Vollaard, 2017). Hoger opgeleide burgers benutten vaker de ruimte om een initiatief te organiseren in vergelijking met lager opgeleiden. Dit werkt de diplomademocratie in de hand; burgers met een hogere opleiding hebben meer politieke invloed (Bovens, 2006). Een hieruit voortvloeiend probleem is dat de zorgen en problemen die hoger opgeleiden oppakken niet representatief zijn voor de gehele samenleving (Tonkens, et. al., 2015). Van Twist, Chin-A-Fat, Scherpenisse en van der Steen (2014) laten zien dat burgers enkel problemen oppakken die zijzelf aansprekend en belangrijk vinden.

Dat initiatiefnemers niet representatief voor de gehele samenleving is ook uit dit onderzoek gebleken. Respondenten geven aan dat mensen die een Right to Challenge indienen vaak hoogopgeleid zijn, omdat het bepaalde vaardigheden vraagt om een plan te maken. Dit betekent volgens respondenten

niet dat lager opgeleide mensen minder competent zijn: zij zijn vaak beter in de uitvoer van een project.

Kortom in principe kunnen alle burgers een initiatief ondernemen en hun stem laten horen. Toch blijkt in de praktijk ongelijkheid te ontstaan waarin niet iedere burger in staat is een initiatief te organiseren. Terecht kan worden afgevraagd in hoeverre het legitiem is wanneer niet iedere burger zijn stem ('voice') kan laten horen (Klijn & Koppenjan, 2016).

6.4.2. Duurzaamheid

Ten tweede is een spanning zichtbaar tussen de tussen de vergankelijkheid en de duurzaamheid van burgerinitiatieven, waarbij duurzaamheid verwijst naar de vraag in hoeverre initiatieven langdurig en stabiel lokale vraagstukken kunnen adresseren. Een duurzame aanpak is van cruciaal belang voor het oplossen van complexe sociale vraagstukken (Klijn & Koppenjan, 2016). Echter op weg naar duurzaamheid moeten enkele obstakels worden overwonnen, zoals ook blijkt uit dit onderzoek. Initiatiefnemers geven onder andere aan dat door bureaucratische procedures vertrouwen en enthousiasme verdwijnt met als gevolg dat een initiatief ophoudt te bestaan. Met andere woorden participeren is niet altijd leuk en kartrekkers kunnen wegvallen (Van Twist, et. al., 2014). Ook gemeenten worstelen met onzekerheid over de continuïteit van initiatieven. Zo blijkt uit dit onderzoek dat enkele betrokken ambtenaren sceptisch zijn over de vraag of burgers duurzame initiatieven kunnen ontplooiën. Gemeenten hebben als snel de neiging in de 'regelreflex' te schieten wanneer een initiatief misgaat of dreigt mis te gaan (Trappenburg, 2011). Het initiatief (voor een deel) overnemen of inkaderen met regels stimuleert initiatiefnemers niet door te gaan met het initiatief of überhaupt te starten. Burgerinitiatieven floreren juist bij een institutionele stimulerende omgeving: het actief stimuleren en ondersteunen van initiatieven (Tonkens, 2006).

Tot slot is het in dit vraagstuk belangrijk te wijzen naar bestaande institutionele structuren die de duurzaamheid van burgerinitiatieven bemoeilijken (Klijn en Koppenjan, 2016). Zorg wordt al jaren geleverd door grote welzijnsinstellingen en het taxivervoer is het domein van de particuliere bedrijven. Doordat deze institutionele structuren zijn ingebed in de gemeenten is het waarschijnlijk dat nieuwe initiatieven geen of nauwelijks kans maken om een publieke taak (gedeeltelijk) over te nemen. Immers worden de bestaande structuren als vanzelfsprekend gezien en zoals padafhankelijkheid beschrijft is afwijken van dit 'pad' is onzeker en duur. De keuzes uit het verleden wegen als een loden last op de schouders van initiatieven (Hill, 2016).

6.5. De toekomst van de participatieve democratie

Kortom met de ontwikkeling naar een participatieve democratie waarbij het initiatief bij burgers ligt, het contact tussen de burger en gemeente informeler is en de gemeentepolitiek toeschouwer lijkt, doemt de vraag op wat blijft er over van de lokale democratie? Wat is de rol van de gemeenteraad? Door de informaliseringsprocessen wordt de gemeentepolitiek omzeild, hetgeen lijkt te wijzen naar de niet belangrijkheid (Peters, et. al., 2014). Zoals reeds werd geschetst biedt het informele contact gebaseerd op vertrouwen mogelijkheden voor het adresseren van maatschappelijke problemen. Maar elke medaille heeft een keerzijde. Zo blijkt niet iedere burger in staat te zijn een initiatief te ondernemen en speelt de vraag in hoeverre we kunnen verwachten dat initiatieven – indien wenselijk – een duurzaam karakter hebben. De optimistische visies op burgerparticipatie binnen de lokale democratie zijn terecht evenals de kritieken. Over een aantal jaren – wanneer de ontwikkelingen verder zijn – zal blijken welke kant de medaille opvalt. En tot die tijd is het laatste er nog niet over geschreven.

7. Beleidsaanbeveling

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven naar aanleiding van de conclusie en reflectie. Tevens wordt antwoord gegeven op de beleidsvraag:

Welke lessen kunnen gemeenten trekken uit de aandachtspunten in de relatie tussen de gemeente en de burger bij het vormgeven en de uitvoering van het beleid rondom Right to Challenge?

De conclusie en reflectie bieden vier aanknopingspunten voor lessen:

1. Binnen Right to Challenge zijn initiatiefnemers niet representatief voor de samenleving.
2. Een contactpersoon die de leefwereld en systeemwereld met elkaar verbindt is cruciaal voor het initiatief.
3. Politieke aandacht voor Right to Challenge.
4. Actief samenspel tussen initiatiefnemers en de gemeente.

Hieronder wordt antwoordt gegeven op de beleidsvraag, door lessen te beschrijven die meegenomen kunnen worden in het vormgeven en het uitvoeren van het beleid rondom Right to Challenge.

7.1. *Checks and balances* installeren rondom Right to Challenge initiatieven

In de participatieve democratie is niet elke burger in staat een initiatief te organiseren. Het zijn vaak de hoogopgeleide burgers die initiatieven organiseren voor problemen die zij belangrijk en aansprekend vinden. Als gevolg hiervan wordt een selectief aantal problemen opgelost welke niet representatief zijn voor de gehele samenleving. Om andere burgers ook een stem te geven binnen de participatieve democratie is het belangrijk tegenwicht te bieden aan actieve burgers, zonder hun enthousiasme te smoren. In lijn met Van Reybrouck (2013) is het aanbevelenswaardig *checks and balances* rondom Right to Challenge initiatieven te installeren, waarbij burgers elkaar controleren zoals in sommige gemeenten reeds gebeurt.

Het installeren van *checks and balances* vergroot de representativiteit en inclusiviteit van burgerinitiatieven. Representativiteit wil zeggen dat binnen initiatieven burgers van bijvoorbeeld verschillende etniciteiten en opleidingsniveaus zijn vertegenwoordigd. Inclusiviteit betekent dat alle burgers de mogelijkheid hebben hun ‘stem’ te laten horen. Representativiteit en inclusiviteit vergroot de legitimiteit van initiatieven (De Koster, 2011).

Concreet kan de gemeente *checks and balances* installeren door een groep burgers uit te nodigen die de meerwaarde van het initiatief beoordelen, nadat een Right to Challenge is ingediend. Dit panel bestaat uit burgers die op verschillende manieren bij het initiatief betrokken zijn. Zij bevragen het

initiatief en de initiatiefnemers kritisch, zoeken verduidelijking en denken met het initiatief mee. Hierdoor kan het initiatief worden aangescherpt of de conclusie worden getrokken dat het initiatief niet binnen de samenleving past. De gemeente Eindhoven werkt met een panel dat initiatieven beoordeelt. Het panel bestaat uit onder andere inwoners uit Eindhoven, ervaringsdeskundigen en de welzijnsinstelling. De ervaring is zeer positief.

Een panel zou ook invulling kunnen krijgen op basis van loting (Tonkens, et. al., 2015). Bij een systeem van loting kan iedereen worden ingeloot, wat een representatieve afspiegeling van de samenleving geeft. Echter is ook kritiek op een lotingssysteem, namelijk of de mensen die zijn ingeloot bereid zijn zich te verdiepen in het initiatief. Daarnaast bestaat de populatie waaruit de steekproef wordt getrokken vaak uit vrijwilligers, deze steekproef is ook niet representatief voor de samenleving (zie bijvoorbeeld Lemmen, 2017).

Naast de verantwoordelijkheid die de gemeente heeft om representativiteit en inclusiviteit te borgen, ligt hier ook een taak bij initiatiefnemer. De initiatiefnemer zou actief in de wijk meningen van andere burgers moeten ophalen om ze te betrekken in het proces. Met andere woorden de initiatiefnemer moet zich inspannen zodat het initiatief door de bredere samenleving wordt gedragen.

Kortom: het doel van bovengenoemde adviezen is het installeren van een representatieve groep burgers die kritisch tegenwicht bieden aan de al actieve burger. Dit vergroot de inclusiviteit, waardoor het initiatief breed wordt gedragen in de samenleving en fundament kan ontstaan in de lokale samenleving.

7.2. Contactpersoon die de leefwereld en systeemwereld met elkaar verbindt

In de conclusie werd het belang benadrukt van een betrokken ambtenaar (contactpersoon) die fungeert als breekijzer voor het initiatief¹. Deze verbindt de leefwereld en systeemwereld en manoeuvreert het initiatief door de gemeente. Zonder deze persoon is de kans heel groot dat een initiatief niet zal continueren. Dit is geen gemakkelijke taak en vraagt specifieke competenties. Het is daarom aanbevelingswaardig dat een contactpersoon met geschikte competenties binnen de organisatie is geborgd voor het uitvoeren van deze taak. Daarnaast spelen institutionele factoren een belangrijke rol in hoeverre de contactpersoon de mogelijkheid krijgt deze rol uit te voeren (zie aanbeveling 7.3).

Welke competenties zijn belangrijk? Het is ten eerste belangrijk dat de contactpersoon over empathisch vermogen beschikt. De contactpersoon moet namelijk vaak samenwerken met verschillende partijen en om recht te doen aan de verschillende visies van de partijen is het belangrijk

¹ Hierna wordt met 'contactpersoon' verwezen naar de betrokken ambtenaar die fungeert als breekijzer

dat de contactpersoon mensen en organisaties ‘buiten de eigen cirkel’ begrijpt (Williams, 2002). Ten tweede is het belangrijk dat de contactpersoon kennis heeft van de gemeentelijke structuren om het initiatief goed te ondersteunen. Dit is belangrijk omdat Right to Challenge initiatieven beleidskaders overstijgen en een gemeente brede aanpak vragen. Ten derde is helder en duidelijk communiceren van belang waarin: wederzijdse verwachtingen worden uitgesproken, regelmatig updates over het proces worden gegeven (ook als er geen nieuws is) en informatie wordt gedeeld (Williams, 2002).

Tot slot de vraag hoe deze contactpersoon in de organisatie geborgd kan zijn. Ten eerste kan in de sollicitatieprocedure voor de contactpersoon omtrent Right to Challenge rekening gehouden worden met de specifieke eisen die de rol vraagt. Echter in kleine gemeenten is de taak burgerparticipatie iets wat een ambtenaar ‘erbij’ doet. Daarom zou het ten tweede goed zijn als gemeenten kijken waar in de organisatie de contactpersoon gepositioneerd moet zijn. Beleidsmedewerkers staan vaak verder van de burgers af dan gebiedsmedewerkers. Dit is belangrijk mee te nemen in de overweging waar de contactpersoon gepositioneerd kan worden. Tot slot zouden contactpersonen die al binnen de gemeente werken training moeten krijgen in het leren van bovenstaande vaardigheden.

7.3. Right to Challenge moet gemeente breed gedragen

De meerwaarde van het kader Right to Challenge is volgens respondenten de focus die op burgerinitiatieven legt. Daarom moet het kader breed binnen de gemeente worden gedragen. Er zijn twee manieren waarop het breed dragen van Right to Challenge binnen de gemeente kan worden versterkt.

Ten eerste door Right to Challenge op te nemen in het collegeprogramma, wat al in veel gemeenten gebeurt. Hierdoor wordt Right to Challenge door de raad als belangrijke pijler gezien. Ten tweede kan draagvlak voor Right to Challenge worden gecreëerd door ambtenaren die hier niet direct mee te maken hebben ‘mee naar buiten te nemen’. Het ‘mee naar buiten nemen’ van een collega wordt als positief ervaren, omdat de collega dan een beeld van burgerinitiatieven heeft.

7.4. Actief meedenken

Initiatiefnemers hebben behoefte aan een contactpersoon binnen de gemeente die actief met hen meedenkt door ideeën aan te dragen of geïntroduceerd te worden bij andere partijen. Dit is mogelijk een lastig punt om te verbeteren, omdat actief meedenken veronderstelt dat de ambtenaar inzicht heeft in het verloop van het proces. Met andere woorden: welke stappen moeten gezet worden. Dit is ingewikkeld, doordat Right to Challenge nieuw is en de meeste processen voor de eerst keer worden doorlopen. In lijn met aanbeveling 7.2. is het in ieder geval belangrijk dat de contactpersoon kennis heeft van zowel de leefwereld als de systeemwereld waardoor logischerwijs vervolgstappen kunnen

worden geïdentificeerd. Daarnaast wordt aanbevolen de eerste (paar) Right to Challenge initiatieven te beschouwen als pilot. Aan de hand van deze inzichten kunnen vervolgens op grote lijnen processtappen worden geïdentificeerd die kunnen dienen als leidraad voor andere Right to Challenge initiatieven.

Een voorwaarde voor betrokken ambtenaren om te kunnen meedenken met initiatiefnemers, is dat de betrokken ambtenaar ruimte krijgt van de raad om te experimenteren en uitproberen binnen Right to Challenge. Het kader is nieuw en vraagt een experimenterende houding van ambtenaren. Het risico is aanwezig dat ondanks het plan van een initiatief goed was, het toch mislukt (VNG, 2013). De raad moet dan achter de betrokken ambtenaar staan. Een ‘bestraffende’ houding kan ervoor zorgen dat de betrokken ambtenaren geen risico meer durven te nemen. Het ontwikkelen van Right to Challenge is een leerproces en vraagt tijd, bewegingsruimte en vertrouwen van de raad in ambtenaren en initiatiefnemers.

8. Discussie

In dit hoofdstuk worden enerzijds de sterke punten van het onderzoek besproken en anderzijds de minder sterke punten. Daarbij wordt beschreven hoe deze beperkingen zijn ondervangen. Ook worden aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

8.1. Sterke punten

De kwalitatieve onderzoeksmethode met het exploratieve karakter is een sterk punt van dit onderzoek. Hierdoor was binnen het onderzoek ruimte voor nieuwe inzichten en zijn concepten gedurende het onderzoek scherper geformuleerd. Zo is na het bestuderen van de data het conceptueel - zoals geformuleerd in het theoretisch kader - aangescherpt, waardoor de resultaten beter beschreven konden worden. Het resultaat is dat nieuwe inzichten zijn verkregen in hoe de relatie tussen de gemeente en initiatiefnemers werkt.

Een ander sterk punt van dit onderzoek is dat zowel initiatiefnemers als betrokken ambtenaren binnen één initiatief zijn geïnterviewd. Initiatiefnemers en betrokken ambtenaren hebben namelijk een andere logica of visie over wat goede samenwerking is. Het combineren van deze visies heeft ervoor gezorgd dat een compleet beeld van de ervaren relatie is geschetst.

8.2. Beperkingen

Een beperking van dit onderzoek is dat de bestudeerde initiatieven niet allemaal Right to Challenge initiatieven zijn. Het Right to Challenge is opgenomen in de Wmo en elke gemeente mag zelf invulling aan het kader geven, waardoor de kaders tussen gemeenten verschillen. Zo kunnen in de gemeente Eindhoven enkel taken in het sociaal domein worden uitgedaagd. En in de gemeente Utrecht kunnen alle taken uitgedaagd worden. Dit heeft invloed op de soorten initiatieven die ontstaan in een stad. Om te zorgen dat min of meer dezelfde soort initiatieven worden bestudeerd zijn selectiecriteria opgesteld (zie Tabel 4 uit hoofdstuk 3) voor het beoordelen van initiatieven.

Ten tweede zou het waardevol zijn geweest om *niet* gerealiseerde initiatieven ook bestudeerd te hebben. Dit zijn bijvoorbeeld Right to Challenge initiatieven die wel bij de gemeenten zijn ingediend, maar – om welke reden dan ook – niet tot uitvoer zijn gekomen. Het was interessant geweest te onderzoeken waarom deze initiatieven niet gerealiseerd zijn vanuit samenwerkingsperspectief. Dit soort initiatieven zijn niet meegenomen in het onderzoek omdat het benaderen van deze initiatieven niet mogelijk was doordat ze niet geregistreerd zijn.

8.3. Vervolgonderzoek

Ten eerste zou vervolgonderzoek ook niet gerealiseerde initiatieven mee moeten nemen naast gerealiseerde initiatieven in onderzoek naar de relatie tussen initiatiefnemers en betrokken ambtenaren. Dit geeft nieuwe inzichten in welke aandachtspunten belangrijk zijn binnen de relatie. Daarnaast zou het onderzoek uitgebreid kunnen worden door andere partijen mee te nemen. Bijvoorbeeld welzijnsinstellingen, professionele zorgverleners of de provincie. Dit onderzoek laat namelijk zien dat het werk van professionele zorginstellingen voor een klein deel wordt overgenomen. Het is interessant te kijken hoe dit de onderlinge samenwerkingsrelatie beïnvloedt.

Tot slot laat dit onderzoek zien dat het interessant is kwalitatief onderzoek te doen naar welke factoren de duurzaamheid van Right to Challenge initiatieven beïnvloeden. Dit geeft meer inzicht in processen onderliggend aan de duurzaamheid van Right to Challenge initiatieven (zie bijvoorbeeld: Igalla & Van Meerkerk, 2015).

8. Literatuurlijst

- Blumer, H. (1954). What is wrong with social theory? *American sociological review*, 19(1), 3-10
- Boerderij De Hoef. (z.j.). *Over Boerderij De Hoef*. Geraadpleegd op 3 juli van <http://boerderijdehoef.nl/>
- Boogers, M.J.G.J.A., & Salomé, L. (2014). *Gemeenteraadsverkiezingen 2014. Wie stemt wat en waarom*. Den Haag: BMC.
- BOSS. (z.j.). *Doelgroep*. Opgehaald op 3 juli van <http://www.bosstichting.nl/doelgroep/>
- Bovenkamp, H., & Vollaard, H. (2017). De democratische kwaliteit van gekozen en niet-gekozen vertegenwoordiging in gemeenten. *Bestuurswetenschappen*, 71(1), 5-22.
- Bovens, M. A. (2006). De diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie. *B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij*, 33(4), 205-218.
- Bowen, G. A. (2006). Grounded theory and sensitizing concepts. *International journal of qualitative methods*, 5(3), 12-23.
- Bowen, G. A. (2008). Naturalistic inquiry and the saturation concept: a research note. *Qualitative research*, 8(1), 137-152.
- Brink, G. J. M. van den. (2002). *Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers*. Den Haag: SDU Uitgevers.
- Brink, G. J. M. van den. (2013). *Complexiteit, Controle en Cultuur: Lessen uit het onderzoek naar probleemwijken* (Rapport nr. B-18885). Tilburg: Tilburg Universiteit.
- Brink, G. J. M. van den., Hulst, M. J. van., Graaf, L. J. de., & Pennen, T. van der. (2012). Best persons en hun betekenis voor de Nederlandse achterstandswijk. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers
- Edelenbos, J., Meerkerk, I. van., & Schenk, T. (2016). The Evolution of Community Self-Organization in Interaction With Government Institutions Cross-Case Insights From Three Countries. *The American Review of Public Administration*, 1-21, DOI: 10.1177/0275074016651142
- Gemeente Papendrecht. (2015, november). Voorstel werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing. Opgehaald op 3 juli van https://www.papendrecht.nl/pdrecht/up1/ZufucpjJoC_151106_Rapportage_werkgroep_Bestuurlijke_Vernieuwing_tbv_Cie_ABZ.pdf
- Gemeente Rotterdam. (2016). *Right to challenge. Plan van aanpak experimenteerperiode* [intern document].

- Gemeente Utrecht. (z.j.). *Bewonersbod*. Opgehaald op 3 juli van <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/uw-initiatief/geld/bewonersbod/>
- Gemeente Utrecht. (2017, maart). *Bewonersbod. Een jaar verder*. Opgehaald op 3 juli van <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/2017-03-Verslag-Bewonersbod-proefperiode.pdf>
- Gemeente Waalwijk. (2017, januari). *EVALUATIE & NOTITIE BURGERPARTICIPATIE 2017 2018*. Opgehaald op 3 juli van <https://www.waalwijk.nl/document.php?m=23&fileid=7024&f=92af97045dc7ec82e6a0da625841dc98&attachment=0>
- Giddens, A. (1998). *The third way. The renewal of social democracy*. Engeland, Cambridge: Polity Press.
- Gunsteren, H. R. van. (1992). *Eigentijds burgerschap*. Den Haag: Sdu uitgeverij
- Gunsteren, H. R. van. (1998). *A theory of citizenship. Organizing plurality in contemporary democracies*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action: Volume 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
- Hendriks, F., & Tops, P. W. (2002). *Het sloeg in als een BOM: vitaal stadsbestuur en modern burgerschap in een Haagse stadsbuurt*. Tilburg: Universiteit van Tilburg
- Hendriks, F., Wijdeven, T. M. F. van de., Santokhi, S., Bogers, M., & Kars, M. (2014). *Loshouden en meemaken. Over samenredzaamheid en overheidsparticipatie*. Den Haag: Platform31.
- Hill, M. J. (2016). *The public policy process*. New York: Routledge
- Igalla, M., & Meerkerk, I. van. (2015). De duurzaamheid van burgerinitiatieven. *Bestuurswetenschappen*, 69(3), 25-53.
- Kleinans, R., Doff, W., Romein, A., & Ham, M. V. (2015). *Project Kennisontwikkeling Experiment Bewonersbedrijven-Eindrapportage*. Delft: Delft University of Technology, Faculty of Architecture and the Built Environment.
- Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2016). *Governance networks in the public sector*. New York: Routledge.
- Koster, K. de. (2011). *Democratie en de kloof tussen discours en praktijk: burgerparticipatie, overheidsbeleid en tevredenheid op het lokale niveau*. Gent: Academia Press.

- Kymlicka, W., & Norman, W. (1994). Return of the citizen: A survey of recent work on citizenship theory. *Ethics*, 104(2), 352-381.
- Lans, J. van der. (2011). *Loslaten, vertrouwen, verbinden. Over burgers & binding*. Alkmaar: Bejo druk & print
- Lemmen, J. (2017, 25 april). *Loting in plaats van verkiezingen: een versterking van de democratie?* Geraadpleegd op 26 juni 2017 van <https://m.nederlandrechtsstaat.nl/forum/id227/25-04-2017/loting-in-plaats-van-verkiezingen-een-versterking-van-de-democratie?.html>
- Lenos, S., Sturm, P., & Vis, R. (2006). *Burgerparticipatie in gemeenteland. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 - 2010*. Amsterdam: Amsterdam Instituut voor Publiek en Politiek.
- Marshall, T. H., & Bottomore, T. (1950/1992). *Citizenship and social class*. Engeland, London: Pluto Press.
- Meijs, L.C.P.M., Drenth, B., Kruiter, A. & Vliet, L.M. van. (2013). *Rondje voor de publieke zaak: pleidooi voor de solidaire ervaring*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2013). *Werken aan burger nabijheid. Handreiking voor structurele samenwerking met uw inwoners bij burgerparticipatie en overheidsparticipatie*. Den Haag
- Moor, T. D. (2013). Homo cooperans. *Instituties voor Collectieve Actie en de Solidaire Samenleving. Inaugurale rede*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Neuman, W. L. (2016). *Understanding research*. Pearson.
- Oranje, W. A. (september 2013). *Troonrede*. Gesproken in de Ridderzaal in Den Haag. Opgehaald van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>
- Oude Vrielink, M. J., & Wijdeven, T. M. F. van de. (2008). Bewonersinitiatieven: een prachtkans voor wijken? *Bestuurswetenschappen*, 62(3), 66-83.
- Peters, K., Stipdonk, V. van., & Castenmiller, P. (16 juli, 2014). *Verkenning van lokale democratie in Nederland*. Opgehaald op 25 juni 2017 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/08/18/verkenning-van-lokale-democratie-in-nederland>
- Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

- Raad voor het openbaar bestuur [ROB]. (2012). *Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Den Haag. Geraadpleegd van http://www.rob-rfv.nl/rob/publicaties_rob/publicatie_rob/184/Loslaten+in+vertrouwen
- Raad voor het openbaar bestuur [ROB]. (2016). *Signalement. Politieke versnippering*. Den Haag. Geraadpleegd op 29 juni 2017 van http://www.rob-rfv.nl/documenten/signalement_politieke_versnippering.pdf
- Raad voor het openbaar bestuur [ROB]. (2017). *Gemeenten in 3D*. Den Haag. Geraadpleegd op 3 juli van <http://www.rob-rfv.nl/rob/actueel/nieuwsbericht/242/Gemeenten+reflecteren+op+hun+nieuwe+taken+in+sociaal+domein>
- Reybrouck, D. van. (2013). *Tegen de verkiezingen*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Right to Challenge. (z.j.). *Right to Challenge: "Ondernemend Selwerd" stimuleert ondernemerschap én social return in de wijk*. Opgehaald op 3 juli van https://www.righttochallenge.nl/images/pdf/Groningen_-_wijkbedrijf_Selwerd-.docx.pdf
- Soeparman, S., & Brink, G. J. M., van den. (2013). *Van hoogwaardig handhaven naar natuurlijk naleven. Een macroperspectief*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Specht, M. (2012). *De pragmatiek van burgerparticipatie. Hoe burgers omgaan met complexe vraagstukken omtrent veiligheid, leefbaarheid en stedelijke ontwikkeling in drie Europese steden*. Academisch Proefschrift. Amsterdam, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Stichting Sociale Moestuin Papendrecht. (z.j.). *Projecten*. Opgehaald op 3 juli van <https://www.socialemoestuinpapendrecht.com/>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Tonkens, E. H. (2006). *De bal bij de burger: Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Tonkens, E., Trappenburg, M., Hurenkamp, M., & Schmidt, J. (2015). *Montessori-democratie: Spanningen tussen burgerparticipatie en de lokale politiek*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Trappenburg, M. (2011). *Waarom het allemaal niet lukt* In Tol, J. H. van., Helsloot, I., & Mertens, F. J. (red.). (2011). *Veiligheid boven alles?: essays over oorzaken en gevolgen van de risicoregelflex*. Den Haag: Boom Lemma uitgeverij.

- Twist, M. van., Chin-A-Fat, N., Scherpenisse, J., & Steen, M. van der. (2014). *'Ja, maar...': reflecties op de participatiesamenleving*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers
- Veldheer, V., Jonker, J. J., Noije, L. V., & Vrooman, C. (2012). *Een beroep op de burger. Minder verzorgingsstaat, meer eigen verantwoordelijkheid*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau
- Verhoeven, I. (2010). Ruimte geven aan initiatieven van burgers. De actieve burger wil eerder zeggenschap dan mee beslissen. *Rooilijn*, 10(4), 238-245.
- VNG. (2013). *Van eerste overheid naar eerst de burger. Over maatschappelijke initiatieven die de lokale overheid uitdagen*. Den Haag: VNG
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid [WWR]. (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid [WWR]. (2017). *Weten is nog geen doen. EEN REALISTISCH PERSPECTIEF OP REDZAAMHEID*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Weterings, R., & Tops, P. W. (2002). Samenwerken aan leefbaarheid in Breda. In M. Boogers, F. Hendriks, S. Kensen, P. W. Tops, R. Weterings & S. Zouridis (red.), *Stadsbespiegelingen, deel A: ervaringen en observaties uit het stedennetwerk*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Wijdeven, T. M. F. van de. (2012). *Doe democratie: Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon General
- Williams, P. (2002). The competent boundary spanner. *Public Administration*, 80, 103-124.

Bijlage I. Overzicht studies systematische review

Onderstaand is schematisch weergegeven welke studies zijn bestudeerd. In de linker kolom is de bronvermelding te vinden. In de middelste kolom staat een korte omschrijving van de studie. In de laatste kolom zijn relevante citaten uit de studies opgenomen die vervolgens in de scriptie zijn bestudeerd en verwerkt.

Bronvermelding	Omschrijving studie	Begrippen
Kleinmans, R., Doff, W., Romein, A., & Ham, M. V. (2015). <i>Project Kennisontwikkeling Experiment Bewonersbedrijven</i> . Delft: Delft University of Technology, Faculty of Architecture and the Built Environment.	De eindrapportage van het project 'Kennisontwikkeling Experiment Bewonersbedrijven' gaat in op de werking van bewonersbedrijven in de opstartfase en in de uitvoeringsfase, de sociaaleconomische baten van bewonersbedrijven en op de relatie tussen bewonersbedrijven en hun stakeholders zoals gemeenten en woningcorporaties.	Loslaten: taken overnemen van de gemeente door bezuinigingen (+). Maar niet overvragen. Ondersteuning: advisering, ter plaatse komen (+). Weinig expertise (-). Hokjes denken; statisch (-). Altijd denken in de logica van de bewoners.
Lans, J. van der. (2011). <i>Loslaten, vertrouwen, verbinden. Over burgers & binding</i> . Alkmaar: Bejo druk & print	Deze studie is een verslag van workshops gehouden met 150 mensen waarin van gedachte is gewisseld over het functioneren van de institutionele wereld, van traditionele dienstverleningsinstellingen en (lokale) overheden.	Lokale overheden zijn niet langer complexe beleidsfabrieken, maar faciliterende bedrijven. Dat vraagt om een andere ambtelijke mentaliteit, andere politieke omgangsvormen. (p.72) Meer overlaten aan de samenleving betekent in de eerste plaats loskomen van de controle- en beheersingscultuur in ambtelijke organisaties.

Douma, L., Bouwman, R., Hutter, I., & Meijering, L. (2017). Lokale burgerparticipatie van 65-plussers in de steigers. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 1(48), 4-13.

Nederlandse gemeenten willen participatie van burgers bevorderen. Dit artikel geeft inzicht in wat oudere burgers, tijdens een gestructureerd participatief project op het gebied van wonen, welzijn en zorg, zelf ervaren als bevorderende en belemmerende factoren voor blijvende zelfredzame burgerparticipatie.

Dat iets mislukt, zou niet onmiddellijk tot de stand van politieke doodzonden verheven moeten worden. (p.72)

De verbinding tussen systeemwereld en leefwereld vraagt om professionals die ruimte hebben om hun eigen handelen te bepalen. (p.71)

Koester de gangmakers, de verbindingsmakelaars, de organisatoren, de actieve burgers en aansprekende professionals. Binding is geen kwestie van beleid, maar van mensenwerk: geef 'best persons' vertrouwen (in plaats van controle). (p.69)

Verwachtingen die burgers hebben over het participatietraject zijn belangrijk. Dit kan de ervaring van burger beïnvloeden. Oftewel het is belangrijk dit van tevoren af te stemmen

Een participatiestrategie met een organisatievorm waarin zowel burgers als professionele belanghebbenden een rol spelen, is kansrijker dan

<p>Riem Vis, C., Haan, J., & Vloten, E. van. (2010). <i>Publicatiereeks over burgerparticipatie. De raad en Burgerparticipatie</i>. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.</p>	<p>Deze verkenning bestaat uit een compilatie van praktijkvoorbeelden van vernieuwende werkwijzen omtrent burgerparticipatie.</p>	<p>een strategie met een volledige verantwoordelijkheid van de burger zelf.</p> <p>Van de professionele betrokkenen wordt samenwerking, flexibiliteit en communicatie verwacht. Zij moet openstaan voor de behoeften en mogelijkheden van burgers.</p>
<p>Müller, C. (2015). <i>Het Programma Gezondheid, Welzijn en Sport. Verkenning en waardering van voorwaarden voor lokale samenwerking rondom complexe vraagstukken</i>. International Association on Social Quality</p>	<p>Dit onderzoek geeft inzicht in de eigenschappen van, en voorwaarden voor succesvolle samenwerking binnen het programma Gezondheid, Welzijn en Sport (GWS).</p>	<p>Open stellen, managen van verwachtingen, proces zorgvuldig doorlopen [transparant], neem de tijd en wees geduldig, kaders stellen, aanwezig zijn [betrokken en zichtbaar].</p> <p>De betrokken partijen stonden open voor nieuwe zienswijzen en waren bereid van elkaar te leren</p> <p>Verandering van traditionele taakopvattingen.</p> <p>Aanpassen door van, en over elkaar te leren is een sleutel tot succes.</p>

<p>Graaf, P. van der., Nieborg, S., Oudenampsen, D., & Wentink, M. (2006). Eindevaluatie onze buurt aan zet. Een thematische vergelijking van tien steden. <i>Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.</i></p>	<p>Evaluatie van ‘Onze buurt aan zet’. Dit programma maakte deel uit van het grootstedenbeleid (GSB). Het doel was de veiligheid, leefbaarheid, integratie en sociale cohesie in de aandachtswijken te bevorderen (p.5).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Begrip voor elkaars logica • Vertrouwen: toezeggingen nakomen en transparant zijn in kosten • Praten, afstemming uitleg en in gesprek gaan • Pas op voor overvragen
<p>Bruijn, D. de., Mierlo, T. van., Nourozi, S., Ruijter, T. de. & Turnhout, S. (2016). <i>Kompas Right to Challenge in Wmo.</i> Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport</p>	<p>In het kompas staan interviews met betrokken ambtenaren en initiatiefnemers over de samenwerking.</p>	<p>Een persoon die kan fungeren als breekijzer, vertaler. Betrokken en actief is en duf toont</p> <p>Samenwerken. Op basis van wederzijds respect, open communicatie</p> <p>Betrouwbaar zijn: transparant en duidelijke afspraken</p> <p>Maatwerk: ruimte geven en niet te veel bureaucratie</p>
<p>Hendriks, F., Wijdeven, T. M. F. van de., Santokhi, S., Bogers, M., & Kars, M. (2014). <i>Loshouden en meemaken. Over samenredzaamheid en overheidsparticipatie.</i> Den Haag: Platform31.</p>	<p>Platform31 participeerde in een samenwerkingsverband tussen acht gemeenten, Tilburg University en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In de afgelopen twee jaar is aan de hand van acht praktijkvoorbeelden gezocht naar</p>	<p>Organiserend vermogen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aansluiten bij onderop • Kracht versterken <p>Rolneming (meta gesprek)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Open en eerlijk gesprek

	handvatten voor de nieuwe rolverdeling en rolneming van zowel initiatiefnemers als overheid.	Persoonlijke betrokkenheid
Edelenbos, J., Meerkerk, I. van., & Schenk, T. (2016). The Evolution of Community Self-Organization in Interaction With Government Institutions Cross-Case Insights From Three Countries. <i>The American Review of Public Administration</i> , 1-21, DOI: 10.1177/0275074016651142	Dit onderzoek gaat over de duurzaamheid van burgerinitiatieven waarbij ook ingezoomd wordt op de relatie tussen overheid en burgers	<ul style="list-style-type: none"> • Willen en de mogelijkheid • Verantwoordelijk • Samenwerken • Breekijzer!
Oude Vrielink, M., & Wijdeven, T. M. F. van de. (2011). Ondersteuning in vieren: Zichtlijnen in het faciliteren van burgerinitiatieven in de buurt. <i>B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij</i> , 38(4), 438-455.	In deze studie worden een eerste aanzet gegeven voor een typologie van de ondersteuning die professionals bij burgerinitiatieven kunnen bieden en welke rollen ze daarbij op zich kunnen nemen.	Burgerinitiatieven gebaat zijn bij professionele ondersteuning die naast instrumenteel óók persoonlijk is.
Meerkerk, I. (2014). <i>Boundary Spanning in Governance Networks: A study about the role of boundary spanners and their effects on democratic throughput</i>	Dit onderzoek gaat over de rol van breekijzer in netwerken	Het onderzoek laat zien dan een breekijzer onmisbaar is.

*legitimacy and performance of
governance networks* (Doctoral
dissertation, Faculty of Social Sciences
(FSS)).

Bijlage II. Beschrijving initiatieven

Utrecht – Beheer Sporthal Lunetten

De Utrechtse basketbalverenigingen Cangeroes en Amazone beheren sinds augustus 2016 Sporthal Lunetten. De basketbalverenigingen hadden in Utrecht geen vaste en betaalbare locatie om te basketballen. Middels het Bewonersbod (Utrechtse benaming voor Right to Challenge) hebben ze de gemeente uitgedaagd het beheer van Sporthal Lunetten over te nemen. Nu hebben ze een eigen ‘honk’. Inmiddels zijn nieuwe activiteiten georganiseerd waarbij samenwerking met andere partijen is gezocht. Ook wordt de sporthal nu vaker gebruikt (Gemeente Utrecht, 2017).

In de gemeente Utrecht mogen verschillende gemeentelijke taken worden uitgedaagd. De gemeente stelt een aantal voorwaarden aan een Bewonersbod, namelijk (Gemeente Utrecht, z.j.):

- Het gaat om een bestaande taak van de gemeente Utrecht
- De taak sluit aan bij de doelstellingen van de gemeente Utrecht
- Er is geld beschikbaar
- Het mag niet duurder zijn dan nu
- Het voegt een andere maatschappelijke waarde of kwaliteit toe dan nu
- Er is steun voor in de samenleving

Utrecht - Ouderensoos in buurthuis de Nieuwe Jutter

De Nieuwe Jutter is een buurthuis dat wordt beheerd door bewoners in de Rivierenwijk in Utrecht. De Nieuwe Jutter biedt verschillende activiteiten aan en de Ouderensoos valt onder het bewonersbod. Het bewonersbod heeft de Ouderensoos een steuntje in de rug gegeven. De Ouderensoos biedt dagopvang voor ouderen (met dementie). Hier drinken ouderen koffie met elkaar, lunchen samen bij de wijklunch en lezen de krant. De Ouderensoos wordt begeleid door vrijwilligers uit de buurt (Gemeente Utrecht, 2017).

Utrecht – Natuurspeeltuin Stichting Boerderij De Hoef

Boerderij de Hoef is – zoals het woord al zegt – een boerderij midden in het centrum van Leidsche Rijn. Boerderij de Hoef wordt door verschillende instanties en organisaties gebruikt en heeft verschillende functies. Het wordt onder andere gebruikt als uitvaartonderneming, kinderopvang en kerk. Achter de Boerderij wordt nu de beheerde Natuurspeeltuin gerealiseerd. De Natuurspeeltuin valt niet exact onder het Bewonersbod, maar gaat wel beheerd worden door bewoners (zelfbeheer). Er is dus sprake van samenwerking tussen burgers en de gemeente. Daarnaast wordt bij de inrichting van de Natuurspeeltuin actief samengewerkt met buurtbewoners (Boerderij De Hoef, z.j.; Gemeente Utrecht, 2017)

Papendrecht – Sociale moestuin: de Moesmolen

De Moesmolen valt onder de Stichting Sociale Moestuin Papendrecht. De stichting adviseert sociale moestuinen en hebben eigen projecten zoals de Moesmolen (Stichting Sociale Moestuin Papendrecht, z.j.). De Moesmolen is een moestuin die wordt onderhouden door vrijwilligers al dan niet met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit brengt inwoners samen.

De gemeente Papendrecht heeft een werkgroep ‘Bestuurlijke vernieuwing’ wat zich bezig houdt met burgerinitiatieven. Verder is binnen de gemeente een loket waar burger naartoe kunnen met vragen over burgerinitiatieven of een burgerinitiatief kunnen indienen. De gemeente heeft vervolgens een stappenplan gemaakt met welk proces doorlopen moet worden als een initiatief wordt ingediend. In principe kunnen alle domeinen uitgedaagd worden (Gemeente Papendrecht, 2015).

Eindhoven – BOS Stichting (BOSS)

BOSS is opgericht middels het Right to Challenge. BOSS biedt maatwerktrajecten aan jongeren in de leeftijd van twaalf tot dertig jaar oud met gedragsproblemen. Door middel van onder andere ‘fysieke training en arbeid in de natuur’ werken ze met jongeren aan hun hulpvraag (BOSS, z.j.). Dit doen ze met succes.

De gemeente Eindhoven stelt als kader voor Right to Challenge initiatieven dat het een vervangende dienst moet zijn die de gemeente reeds in het sociaal domein inkoopt of subsidieert. Ook heeft de gemeente het proces beschreven met welke stappen doorlopen moeten worden als een initiatief wordt ingediend (Persoonlijke communicatie, 25 april 2017).

Waalwijk – Natuurspeeltuin Waspik

Het initiatief de ‘Natuurspeeltuin in Waspik’ heeft meegedaan aan het ‘beste idee van Waalwijk’ en een financiële bijdrage gewonnen. Inmiddels wordt met een werkgroep en de buurt nagedacht over de invulling van de Natuurspeeltuin. Ook het aanleggen van de speeltuin wordt door een groep bewoners gedaan.

De gemeente Waalwijk beschrijft dat middels het beste idee van Waalwijk ‘direct uitvoering wordt gegeven aan 'sociaal ondernemerschap, right to challenge en buurtrechten’ waarin nieuwe partijen vanuit inwoners en sociaal ondernemers de mogelijkheid moeten krijgen om mee te doen en opdrachten in de gemeente uit te voeren naast de gevestigde partijen’ (Gemeente Waalwijk, 2017, p. 5). Alle bewoners kunnen een initiatief indienen, zolang de uitvoering betrekking heeft op de gemeente Waalwijk.

Groningen – Ondernemend Selwerd

In de wijk Selwerd van de gemeente Groningen staat het Wijkbedrijf Selwerd, waaronder Ondernemend Selwerd valt. Ondernemend Selwerd is een Right to Challenge pilot binnen de gemeente Groningen. Ondernemend Selwerd is opgestart door een ondernemer om startende ondernemers te faciliteren middels het bieden van een werkplek en basisfaciliteiten zoals koffie en sanitaire voorzieningen. Maar ook het bieden van workshops, trainingen en het onderling delen van ervaringen. De werkplek is ‘gratis’ voor ondernemers waarvoor de huur te hoog is. Zij betalen middels ‘social return’ met andere woorden: iets terug doen voor de buurt (Right to Challenge, z.j.).

De gemeente Groningen is bezig met het aanpassen van de kaders rondom Right to Challenge (Persoonlijke communicatie 17 mei 2017).

Rotterdam – Schepenstraat

Bewoners van de Schepenstraat hebben de gemeente uitgedaagd de inrichting van de Schepenstraat zelf vorm te geven. De reden hierachter is dat de straat is verzakt en opgehoogd moet worden, maar het plan van de gemeente voldeed niet aan de wensen van de bewoners. Binnen de challenge werken bewoners en gemeenten samen. De gemeente is verantwoordelijk voor het plan onder de straat (onder andere de riolering) en voor de uitvoering van het herinrichtingsplan. Bewoners maken het plan voor de straat zelf (Gemeente Rotterdam, 2017, 19).

Criteria voor Right to Challenge binnen Rotterdam (Gemeente Rotterdam, 2017, p.5):

- Een taak die de gemeente reeds uitvoert
- Alle domeinen kunnen worden uitgedaagd (behalve voorbehouden taken zoals strafvervolgning)
- Het initiatief wordt gedragen in de wijk
- Het initiatief doet andere bewoners geen kwaad
- Het initiatief moet maatschappelijke meerwaarde hebben en moet in de uitvoering net zo effectief zijn als de gemeente
- De uitvoering bedraagt niet meer dan de huidige kosten
- Het initiatief voldoet aan de wettelijke eisen

Ook stelt de gemeente Rotterdam drie eisen aan de initiatiefnemer (Gemeente Rotterdam, 2017, p.6):

(1) De initiatiefnemers moeten over een rechtsvorm beschikken, (2) het initiatief komt uit de wijk, (3) De **initiatiefnemers** moeten kunnen laten zien dat zij over kennis en ervaring beschikken.

Amsterdam - Gemaal Mercatorstraat

Waternet en Liander hadden het plan het Gemaal aan de Mercatorstraat in Amsterdam te restaureren. Twee initiatiefnemers hebben van dit moment gebruik gemaakt en samen met de buurt nagedacht over de ruimte om het Gemaal heen. De initiatiefnemers hebben de wensen van de buurt geïnventariseerd en vervolgens een ontwerp voor het plein gemaakt. Dit is het afgelopen jaar door de gemeente gerealiseerd

Het initiatief valt niet exact onder Right to Challenge en is onder een ‘maatschappelijk initiatief’ ingediend, wat sterk lijkt op Right to Challenge. Er kan van een maatschappelijke initiatief gesproken worden wanneer ‘samenwerkingsverbanden van bewoners, ondernemers en/of maatschappelijke organisaties het heft in handen nemen om een maatschappelijk doel na te streven en daarbij zelf de uitvoering ter hand te nemen (Persoonlijke communicatie 8 mei 2017). De gemeente Amsterdam, specifiek stadsdeel West, heeft processtappen gemaakt hoe ruimte aan initiatieven gegeven kan worden (ibid.).

Bijlage III. Topiclijst

Inleiding

- Voorstellen
- Onderzoek toelichten

Project

- [vertellen wat ik weet over het project en een vervolgvraag stellen]:
- [vertellen wat ik weet over de rol van de gesprekspartner bij het project]
 - Hoe zag uw rol er verder uit?
- Vanuit welke motivatie is het initiatief begonnen?
- Wat is het doel van het initiatief?

Contact/samenwerking

Algemeen

- In welke fase van het initiatief (start, uitvoering) heeft u contact gehad met de gemeente/ initiatiefnemer?
- Hoe ziet het contact tussen de initiatiefnemer en de gemeente eruit? [feitelijk]
 - Hoe vaak had u contact met de gemeente/ initiatiefnemer
 - In welke setting was dit?
 - Waren hier nog andere partijen bij betrokken

Positief

- *Wat heeft u als positief ervaren in het contact en/of de samenwerking met de gemeente/ initiatiefnemer?*
 - *Waarom was dit positief?*
 - *Wat was het effect op u en op het initiatief?*

Minder positief

Wat kan beter in het contact en/of de samenwerking met de gemeente/ initiatiefnemer?

- *Waarom kon dit beter?*
- *Wat was het effect op u en op het initiatief?*

Kader Right to Challenge

- *Op welke manier heeft het kader van Right to Challenge invloed gehad op het contact en/of de samenwerking met de gemeente?*

Aandachtspunten

In de literatuur komen een aantal aandachtspunten naar voren die belangrijk zijn in de relatie tussen de gemeente en de initiatiefnemer. Sommige punten zullen misschien al eerder in het gesprek ter sprake zijn gekomen.

- *Wat heeft u nodig / behoefte aan in de relatie met de gemeente / het initiatief zodat het proces goed / prettig verloopt?*

[Na het sorteren van de kaartjes: de eerste vijf toelichten. En doorvragen naar concrete voorbeelden en handelingen]

- *Zijn er nog aandachtspunten in de relatie tussen de gemeente en de initiatiefnemers die wel belangrijk zijn, maar niet zijn genoemd?*

Tot slot:

- *Als u de gemeente een advies zou mogen geven, wat zou dit zijn?*
- *Als u bij de gemeente zou werken, wat zou u dan anders doen?*

Afsluiting

- *Heeft u nog iets toe te voegen wat nog niet besproken is?*
- *Ontvangen rapport*
- *Contactgegevens van andere relevante partijen*

Bijlage IV. Stellingen

De bulletpoints zijn verwerkt op kaarten.

Bewegingsruimte en aandacht

- De gemeente laat de uitvoering van het initiatief over aan de initiatiefnemer
- De initiatiefnemer / de gemeente moet ruimte in regels en procedures krijgen
- Initiatiefnemers krijgen middelen om te pionieren in de wijk

Support en ondersteuning

Persoonlijke aandacht

- De gemeente komt fysiek langs bij belangrijke mijlpalen van het initiatief
- De gemeente houdt persoonlijk contact met het initiatief
- De gemeente laat blijken te geloven in het initiatief

Proces aandacht

- De gemeente loodst het initiatief door de regels en procedures heen
- De gemeente stuurt het initiatief inhoudelijk bij
- De gemeente komt op voor het initiatief tegenover de ‘buitenwereld’

Gelijkheid en wederkerigheid

Vertrouwen

- Een relatie van ‘geven en nemen’ tussen de gemeente en het initiatief
- Vertrouwen tussen de gemeente en het initiatief
- De gemeente en het initiatief staan ‘naast’ elkaar

Transparantie

- Inzicht in hoe het initiatief wordt getoetst
- Inzicht in welke stappen de gemeente/ het initiatief zet gedurende het proces
- Verwachtingen over het proces zijn voor de gemeente en het initiatief duidelijk

Bijlage V. Uitnodigingsmail respondenten

Geachte heer/ mevrouw, [invullen met achternaam]

Voor de master Sociologie aan de Universiteit Utrecht schrijf ik mijn scriptie over burgerinitiatieven. In het kader van mijn scriptie zou ik u graag interviewen over [initiatief].

In mijn onderzoek bestudeer en beschrijf ik een aantal burgerinitiatieven in Nederland. Ik bekijk wat voor burgers en gemeenten belangrijke factoren in de samenwerking zijn. Daarvoor interview ik zowel betrokken ambtenaren als initiatiefnemers om beide visies en ideeën goed in kaart te brengen.

Het zou mij erg helpen als ik u zou mogen interviewen over [initiatief]. Het interview duurt ongeveer 60 minuten en zal midden mei plaatsvinden, maar wanneer een ander moment u beter uitkomt is dat ook prima. Het interview kan zowel overdag als in de avond plaatsvinden en uiteraard kom ik naar u toe.

Als u vragen heeft mail of bel gerust!

Alvast hartelijk dank voor uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Iris Jansen

Bijlage VI. Codeerschema

